

„Húsvét, örök legenda, drága zálog,
Hadd ringatózzam a tavasz-zenén,
Öröm: neked ma ablakom kitárom...” (Juhász Gyula)

ÁLDOTT HÚSVÉTI ÜNNEPEKET KÍVÁNUNK MINDEN KEDVES
OLVASÓNKNAK!

KALEJDOSZKÓP

KALEIDOSCOPI

„Nincs más haza, csak az anyanyelv...”
Márai Sándor

MAGYAR-ANGOL KULTURÁLIS FOLYÓIRAT - 2017. 3-4. - HUNGARIAN-ENGLISH CULTURAL MAGAZINE
XVI ÉVFOLYAM 1. SZÁM

VOLUME XVI ISSUE 1

Munkácsy Mihály: Húsvéti locsolkodás

416-596-0297
toms-place.com

190 Baldwin St.
Kensington Market
Just west of Spadina

M-W 10-6
Th-F 10-7
Sat 9-6
Sun 12-5

Tom's Place

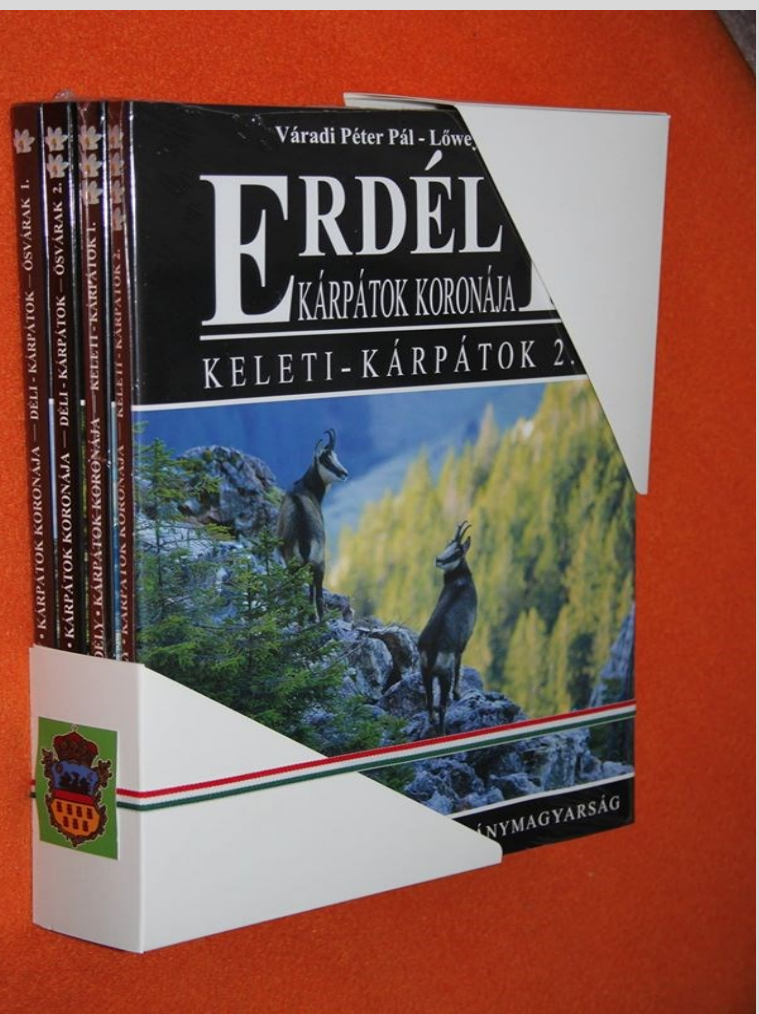
Tom's Place and the Mihalik family have strong Hungarian roots but at the same time are very proud Canadians. Pictured above is Tom Mihalik, with his son Tom Jr., both ready to serve you at Tom's Place. Established in 1958, Tom's Place now offers the biggest selection of suits in North America, all at great prices.

Please visit Tom's Place, one of Toronto's leading retailers for designer men's and women's business apparel. Conveniently located in Kensington Market.

*Designer
Men's & Women's
Clothing for
Over 50 Years*

facebook.com/TomsPlaceTO

2017

CORVINA DIRECTORY

Hungarian Canadian Business Directory

www.corvinadirectory.ca

SZERKESZTŐI GONDOLATOK

Mi tagadás, már kezdi lelkünket lassan megülni ez a hosszúra nyúló télutó. Néha órákon át ül az udvarunk fáján a hidegben vacogó héja, a vörösbegy sem tudja befejezni a fészekrakást - a kiskutyánk pedig prűszkölve rohan vissza a szobába a szeles esőből - inkább az ablakon át figyeli a külvilágot. Amin nincs is semmi néznivaló, mert mindenki rohan - esernyővel, téliesen. Mintha valaki ellopta volna tőlünk az idej tavaszt!

De közben azért van alkalmunk „felmelegedni” - egy-egy baráti összejövetelen, színházban, hangversenyen, nemzeti ünnepeinken, templomban és iskolában. És a mégis zúgolódóknak nyugodtan ajánlhatjuk az alábbi verset. Érdemes nemcsak elolvasni, hanem meg is tanulhatjuk:

KÁNYÁDI SÁNDOR ZSÖRTÖLŐDŐ

Elegünk van már,
elegünk.
Meddig kell még di-
deregünk?
Mondják a kupás-
cserepet
megülő fagyos
verebek.

Télen átal is
nyaraló
fecskének lenni
volna jó,
csettegeti a
porkahó
alatt csőrölő
kis rigó.

Varjú körözget,
billeget,
letácsol rigót
s verebet.
Hogyha kedves a
tollatok,
annyt ne sopán-
kodjatok.

Megértem én már
eleget,
ennél is zordabb
teleket.
De olyat eddig
sohasem,
hogy vége egyszer
ne legyen.

TARTALOMBÓL - CONTENTS

Tisztelet a bátraknak!

Arany János: A legszebb virág (vers)	2
Gyóni Géza: Március idusán (vers)	3
Juhász Gyula: Március idusára (vers)	3
Gábor Áron... Kányádi Sándor: A kökösi hídon (vers)	4
Dancs Rózsa: Jusztina (elbeszélés)	5
Arany János: Nemzetőr dal (vers)	8
Wass Albert: Nagypénteki sirató (vers)	9
Sebestyén Péter: Dilemmák	10
Juhász Gyula: Az utolsó vacsora (vers)	10
Kunszery Gyula: Húsvéti fák (vers)	11
Vass István: Az új Tamás (vers)	12
Margaret Cagle: Halleluhah! Christ Arose! (poem)	12
Kabdebó Lóránt: Helyünk a múltó időben...	13
Fekete Vince: Föld, víz, A szülőhely kartotékai. Egy nyelv (vers)	14
Varga Gabriella: Böröndi Lajos Váltóláz c. új verseskötetéről	15
Böröndi Lajos: Most nyolcvanévesek lennénk (vers)	16
Dobos Marianne: Meztelen Lázár	16
Telch György: Egy régmúlt húsvét emlékei	18
George Telch: Remembrance of a Past Easter	20
In Memoriam Terényi Ferenc	22
Dancs Rózsa: Szász Rózsa és 1956	23
Radnai István: Békés járókelők egy mellékutcában, a Nyugatinál	24
Tomschey Ottó Ady-fordításkötetéből versek	25
A. Papp Zsuzsa: In Memoriam Yitzhak Livnat, sz. Weisz Sándor	26
Horváth Gábor Miklós: kocsmá, apa, gép (versek)	27
Fodor Albert: Borjúlopás (elbeszélés)	28
Babits Mihály: Hazám (vers)	31

KALEJDOSZKÓP - KALEIDOSCOPE

ISSN 1480-5499

MEGJELENIK KÉTHAVONTA - PUBLISHED BIMONTHLY

Előfizetés - Subscription: CA\$75.00/year; Foreign: US\$85.00/year

Elnök - Telch György-George - President

Főszerkesztő - Telch-Dancs Rózsa - Editor-in-Chief

Főmunkatárs: Varga Gabriella

Munkatársak: Bácsalmási István, Veszely Ferenc, +Kaslik Péter

122 Silas Hill Drive, Toronto, ON, M2J 2X9, Canada

Tel.: 416-491-4631; Fax: 416-491-9661

E-mail: rozsatelchdancs@gmail.com

Copyright © Kaleidoscope Heritage Club

A folyóiratot digitálisan archiválja az Országos Széchényi Könyvtár

EPA adatbázisa: <http://epa.oszk.hu/01600/01658>

www.kalejdoszkop.ca

epa.oszk.hu

No part of this publication may be reproduced by electronic means, photocopying or otherwise, without written permission from the publisher, excepting brief quotes for the purpose of review

A KALEJDOSZKÓP szó a Pallas Nagy Lexikona
helyesírását követi

Orbán Viktor miniszterelnök az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 169. évfordulóján a Magyar Nemzeti Múzeum előtt. Fotó:MTI

TISZTELET A BÁTRAKNAK!

„Akik csatát és hadjáratokat nyertek ellenünk, a háborút végül elvesztették. A tatároknak nyomuk veszett, a hatalmas ottomán porta elenyészett, a Habsburg Birodalom köddé vált, a szovjet kolosszus pedig egyszerűen kimúlt. Hatalmas birodalmak! Hol a ti fullánkotok? Március 15. a cáfolhatatlan bizonyíték, hogy mi voltunk, vagyunk és leszünk. Ez a mi diadalunk. 1848 fontossága nemcsak abban áll, hogy megtörtént, hanem abban, hogy azóta is történik. Nem csak az évente ismétlődő ünnepeinken, 1848 belső mércénk és erkölcsi irányítónkává vált. A '48-as mérce és iránytű megmondja ma is, ki mennyit ér a haza mérlegén, ki a hű, a hazafi, az odaadó, ki a bátor. Megmutatja, mi a nagyság, de megmutatja azt is, mi a kisszerűség, az álnokság és az álomgyilkosság. Mi az országépítés, és mi az országrombolás. 1848 mércéje meghatározza mindannyiunk személyes helyét a nemzet soraiban, és 1848 meghatározza nemzetünk helyét is a nemzetek soraiban. És erre a bennünket megillető helyre büszkék lehetünk.” (Részlet Orbán Viktor miniszterelnök ünnepi beszédéből)

ARANY JÁNOS

A LEGSZEBB VIRÁG

Szép virág a rózsa, hát még a bimbója!
Mert az ég harmatja mindennap mosdatja;
Szép virág a szűz lyány innepnapra kelve:
De legszebb virág a *haza szent szerelme*

Nem terem a kertbe', a fekete földből,
Sem a virággyből soha ki nem zöldül:
Csak terem az épen az ember szívében
Az ember szívének legislegmélyében.

A gyökere pedig vértől nedvesedik,
Ha lankadni kezd is vérrel öntözgetik:
Öntözzük, locsoljuk ezt a szép virágot!
Ez gyümölcsöz nekünk *édes szabadságot*.

(1848)

GYÓNI GÉZA

MÁRCIUS IDUSÁN

Tavaszi volt akkor is, virágos volt a rét;
Talán zöldebb a fű, hangosabb a berek...
Fellebbenté a Föld fehér szemfedelét...
A magyar százados álomból ébredett!...
Csillagtalan éjjel nyomasztó volt álma:
Véreskező szörnyek szorították torkát,
Nyakára nehezült idegenek járma,
Kezét – a bilincsek lekötve tartották...
Szörnyű volt az álom csillagtalan éjjel!
A léget betölté hörgő halál-tusa...
Végre a sötétben fény derengett széjjel:
Felvirradt a nagy nap: március Idusa!...

- Magyarok Istene, nagyhatalmú Hadúr!
Milliók szívéből száll fel hála-ének:
Hogy mint ború után tündöklő menny-azúrt –
Meg engedted érni e napot e népnek!...
Eloszlott az égbolt reneteg homálya,
Keresztül tört rajta egy vékony napsugár;
És az gyújtott lelket, fellobogott lángja:
„Talpra magyar”, reád arany szabadság vár!...
Bontogatta szárnyát hatalmas gondolat:
„Remélj magyar, nincsen még minden elveszve!”
Talpra állt a magyar, a sajtó ím szabad!
Diadalt aratott az Ige, az Eszme!

Hej! dicső napja volt akkor a magyarnak!
Derült nap mosolygott felhőtelen égből,
Kínnal marcangoló, százados fájdalmat
Törült le ez a nap a nemzet egéről...
- Gyorsan terjedt a tűz, szent szabadság tüze:
Elönté a rónát, felcsapott a bércre;
Fényes sugáriból szent glóriát tűzött
Jogáért küzdő magyarnak fejére...
Kipirult az égbolt arra dél-nyugatra,
És kitört a szent harc – nemzetek csodáltak –
Maga állt a magyar dicsőséges hadba,
Hogy megvédje ősi, tulajdon országát.

Úgy jött az ellenség, mintha gonosz szellem
Lehelt volna lelket mindegyik göröngybe –
Egy oroszán állott ezer farkas ellen,
Arcára csepegett vére skarlát gyöngye...
Ádáz, elemésztő harcok közepette
Úgy állott a magyar, mint a bérc sziklája,
Melyet körül fog a patak csörgő ere:
Szent hazaszeretet lelkesítő lángja...
Csodákat mívelt az, észbontó csodákat:
Hősöket teremtett egy röpke pillanat;
Gyermekek és ifjak mind fegyverbe álltak
S férfivé értek a dicső harc alatt!

És... Talán csak mese?... Hiszen lehetetlen!
Nem mese – fájdalom – örökös szégyenfolt:
Győzött a szent jogon erőszakos ellen,
Féktelen erővel Világoshoz hurcolt...
S mikor nemzet-anyánk hős védője
elhullt,
Hogy a porba esett tizenhárom hős kard –
Mártírkoronával fején felénk fordult:
„Gyermeğim, eztán ti véditek a magyart!”
Március Idusa meghozta virágát,
Kard-oltotta gallynak kifakadt gyümölcse!
Legszébbik reménye – mi mutassuk meg hát:
Milyen kalász nő a véráztatta földbe’...?!
1902

JUHÁSZ GYULA

MÁRCIUS IDUSÁRA

Vannak napok, melyek nem szállnak el,
De az idők végéig megmaradnak,
Mint csillagok ragyognak boldogan
S fényt szórnak minden születő tavasznak.
Valamikor szép tüzes napok voltak,
Most enyhe és derűs fényrel ragyognak.
Ilyen nap volt az, melynek fordulója
Ibolyáit ma a szívünkbe szórja.

Ó, akkor, egykor, ifjú Jókai
És lángoló Petőfi szava zengett,
Kokárda lengett és zászló lobogott;
A költő kérdett és felelt a nemzet.
Ma nem tördel bilincset s börtönajtót
Lelkes tömeg, de munka dala harsog,
Szépség, igazság lassan megy előre,
Egy szebb, igazabb, boldogabb jövőbe.

De azért lelkünk búsan visszanez,
És emlékezve mámoros lesz tőled,
Tűnt március nagy napja, szép tavasz,
Mely fölráztad a szunnyadó erőket,
Mely új tavaszok napját égre hoztad,
Mely új remények ibolyáját fontad.
Ó nagy nap, szép nap, légy örökre áldott,
Hozz mindig új fényt, új dalt, új virágot!

A SZÉKELY EZERMESTER, GÁBOR ÁRON

Történelmünk legendás székely ágyúöntő-mestere, Gábor Áron, 1814.november 27-én született a háromszéki Bereck faluban. Szülei Gábor István és Hosszú Judit voltak. Iskoláit Bereckben és Csíksomlyón végezte, majd bevonult katonának. Katonai szolgálatát Kézdivásárhelyen kezdte, ám nemsokára Gyulafehérvárra került, ahol tüzérségi kiképzést kapott, tehát itt szerezte első ágyúkezelői ismereteit és itt nevezték ki tüzértizedesnek. 25 éves kora után Pesten és Bécsben gyarapította tovább katonai-műszaki ismereteit, dolgozott ágyúgyárban is; alaposan megtanulva az ágyúk szerkezetének és kezelésének minden csínját-bínját.

Felesége Velcsuj Juszтина – valószínűleg moldvai magyar – volt, aki a legenda szerint igazi harcostársa volt férjének: segített az ágyúöntésben, elkísérte a harcokba, mitöbb, férje hősi halálánál is jelen volt.

Amikor Puchner Antal császári tábornok feltétel nélküli megadásra szólította fel Háromszék városait, és a helyi Honvédelmi Bizottmány népgyűlést hívott össze Sepsiszentgyörgyre. November 16-án, a fegyver-, lőszer- és főleg ágyúk hiánya miatt már-már a megadás mellett döntöttek, mikor az addig háttérben megbúvó Gábor Áron szólásra emelkedett:

"Hallom, hogy a főtiszt urak azt mondják, meg kell hajolnunk az ellenség előtt, mivel nincs munició, nincs ágyú. Lesz ágyú, amennyi kell. Semmi mást nem kérek, mint felhatalmazást arra, hogy a fülei hámorhoz utazhassak, ott dolgozhassak és dolgoztathassak, s ha mához két hétre Sepsiszentgyörgy piacán hat ágyú nem lesz felállítva, és azokkal a próbálövésnél célt nem találok, akkor én magam állok tiz lépésre nyíre az ágyú elébe céltáblának."

Jókai Mór szerint Gábor Áron első ágyúját "Jancsi"-nak nevezték. Összesen 63-93 ágyút öntött, amikkel Bem tábornok és serege harcolt. 1849.júl. 2-án, az oroszokkal vívott kököszonni ütközetben az ellenség egy ágyúgolyója ölte meg.

ÁRON GÁBOR, born on 27 November 1814, Bereck, Transylvania, Austrian Empire (now Brețcu, Covasna county, Romania) - died on 2 July 1849, Kököš, Transylvania, Austrian Empire (now Chichiș, Covasna county, Romania) was a Székely Hungarian artillery officer and national hero of the 1848-49 Hungarian Revolution. He became one of the leaders of Székely-Hungarian forces in Transylvania during the 1848 revolution against the Austrian Empire. He achieved fame and notoriety by successfully producing cannon and gunpowder for the Hungarian forces in Transylvania, as well as, leading the resistance in Háromszék County (today corresponding roughly to Covasna County, Romania) against imperial troops. He was killed in action in July 1849 while fighting against the Tsarist invading forces.

Gábor Áron egyetlen fennmaradt rézágyúja a Székely Nemzeti Múzeumban, Sepsiszentgyörgyön.

DALSZÖVEG

Gábor Áron rézágyúja fel van virágozva.
Indulnak már a tüzérek, messze a határra.
Nehéz a réz ágyú, felszántja a hegyet, völgyet.
Édes rózsám, a hazáért el kell válnom tőled.

Véres a föld, magyar huszár vére folyik rajta,
Csak még egyszer gondolj vissza szép magyar hazádra!
Anyám, te jó lélek, találkozom-e még véled?
Holnapután messzi földre, hosszú útra kélek.

KÁNYÁDI SÁNDOR: A KÖKÖSI HÍDON

Lassított a vonat a kökösi hídon.
Jödögélt mögöttünk szaporán az alkony,
poros köpönyegét fémvállra hajítva
föl is kapaszkodott a hátsó kocsira.

Lenn a Feketeügy feketén csillogott,
békességes esti harangszót ringatott.
Szívem köré apró, fényes tüzek gyúltak:
kerestem a parton, kerestem a múltat.

Béhunytam a szemem, hátha úgy meglátnám
Gábor Áron mestert szürke paripáján.
Prázmár felől szörnyű por és füst kavargott,
s dörögtek a hídfőn a székely harangok.

DANCS RÓZSA

JUSZTINA

Gábor Áront, a híres ágyúöntőt muszka golyó találta el a kökösi hídon.

Holttestét Eresztevényben helyezték örök nyugalomra. Asszonya, Jusztina úgy nyűszített a frissen hantolt sírra borulva, mint a gazdáját veszített hűséges kutya – fájdalommal olyan megindító volt, gyásza annyira egyszerű, hogy a bajtársak nem bírták elviselni: zavarba jöttek, s bár érezték, hogy valamit tenniük kellene a szegény teremtésért, inkább eloldalogtak. Hogy sírja ki magát lelkére – mentegették magukat. Később pedig, mivelhogy még mindig kényelmetlen volt szembenézni a szenvedővel, a haza gondjaira bízták. Majd megvigasztalódik, így volt rendelve – és más, hasonló bölcsességekkel lezárták az ügyet.

Jusztina pedig ott virrasztott éjszakáról éjszakára annak a cserefának a tövében, amelyiktől karnyújtásnyira domborodott Áron sírja. Nappal elhúzódott, hogy ne lássák meg a Maksa felé vonuló muszkák. Éjjelenként viszont csendben imádkozhatott, miközben meg-megeredt a könnye, mert a fekete kendő bakacsinja beleolvadt az éjszaka sötétjébe. Nem háborgatták. Valamilyen érthetetlen nyelven mormolta imáját, amely egyszer-egyszer átcuklott egyfajta siratóénekebe. Ha valaki éppen a temető mellett osont végig az úton, hallhatta a furcsa dallamot, amelyikből nem váltak ki a szavak. Legalábbis nem az eresztevényiek fülében. Isten ügyis megérti – mondogatták egymásnak a falusiak.

Szürkületkor egy-egy asszonyt vezetett a temetőbe az útja – ki tudja, mikor és kinek kell a következő új sírt ásni? –, s noha Jusztinát nem látták, egy-egy szál őszirózsát, rezedát, violát az ágyúöntő sírjára is helyeztek. Elmentükben pedig a temető kapujánál levő nagy kő alá dugtak valamit. Csak meg kellett billenteni kissé, s máris katrincájába emelhetette Jusztina az almát, diót, darab száraz kolbászt, szelet szalonnát, kenyeret. Nem maradt adósuk, megszolgált titokban a gesztusukat: vizet vitt azokra a sírokra, amelyek az asszonyokhoz tartoztak és kigyomláta a gázt a virágok közül. A temetőkert végében kis vermet is ásott, oda rejtette a megmaradt elemőzsiát. Télig kihúzta így. A hideg Nemere azonban kiűzte onnan, tavaszig nem látták halovány alakját. A fecskék előtt aztán ismét megjelent a kopasz temetőben... S ez így ment évről évre. Csak annyi változott közben a világban, hogy a muszka ágyúk helyett az alattomos gonoszság gyilkolta az embereket, Jusztina alakja pedig minden évben törődöttebb lett, és mandulaszeméből a fény végleg kialudt. Ámbár hogy csillogott az hajdanán! Amikor Gábor Áron szíve is lángot kapott tőle...

Moldovában egymás után sorakoztak a magyar falvak: Szabófalva, Adjonisten, Klézsa... Sok szép fiatal táncolt vasárnaponként hol az egyikben, hol a másikban, ahol éppen esett, de olyan szép, mint a klézsei Jusztina, egy sem volt közöttük. S tán olyan huncut sem. Csak úgy incselkedett a legényekkel, akik szinte megbambulva

bámultak hajlékony, a tánc ritmusában kigyúlt, karcsú alakjára. Szeme, mint a fekete gyémánt, pásztázta végig a legények sorát, s kacagva siklott el fölöttük. Egy sem volt kedvére való. De nem volt türelmetlen, mert tudta, el fog jönni érte az a legény, akiről süldőleány korától álmódott. Az anyjától sokszor hallotta, hogy túl a magas hegyeken van egy ország, Magyarország, ahova tulajdonképpen tartoznak vérbelileg. Nemcsak ők, hanem mind ott az összes falu. Oda szeretne elmenni egyszer. De magára nem mehet, mit szólnának ott a népek, majd elmegy az urával. Egy olyan legénnyel, aki nem restelli megtenni vele a nagy utat, mert nagyon szereti majd őt, a hitestársát, és nem is kacagja ki az álmát.

Egyik este, amikor már kifűjták a lámpát, s minden elcsendesedett, Jusztina a búboskemence padkáján összegombolyodva ábrándozott. Szülei azt hitték, hogy alszik már. A sublódon az apja kérges keze az asszony nyakára tévedt, majd lejjebb, az inge gombjaival kezdett babrálni... Forrósdó lehelete csiklandozta az asszony véréit is, de hamarosan megfagyott a lelke, mert azt suttofta az ember:

– Na, feleség, úgy gondolom, jól alakul a jövő. A leányt megkérték.

Már az utolsó gomb is kinyílt, de az asszony hirtelen ellökte az urát magától:

– Mit beszél kend? Hogy megkérték a gyermeket? Ki kérte meg?

Jusztinának még a lélegzete is elállt egy pillanatra. Szinte belefájdult a füle, olyan erősen hallgatózott.

Megint az apja szólt:

– A jászvásári úton megállított ma délután Jonel, a Vasile fia. Hogy aszongya, beszélni szeretne velem. Na, mondok, csak rajta, ecsém, mondjad. Aszongya, hogy „Mosule György, szeretném feleségnek a maga Jusztinkáját”. Jusztinát-e, mondok, hátszé nem is ismered. Oszt még nagyon fiatalka a leány. Ő ismeri, aszongya, látta vasárnap a táncban, szép, aranyos katrinca volt rajta. Az igaz, hogy fiatalka, aszongya, de megnő, s ő szeretné. Az apja négy ökörrel házastja ki meg két hektár földdel, amiből egy darab jó házhelynek is, arra új házat húzna az új pár. Szóval, jó alku lenne ez, te feleség.

Jusztina ismeri az anyját: túlságosan hamar ráhagy mindent az apjára. Szinte reszket a fekhelyén, amint az anyja szavára figyel. S alig hisz a fülének, amikor hallja, hogy „Kijed jól kigondolta. A gyermeknek nem is lenne rossz sora, osztán még a négy ökör is. Hm, ámbátor egy pár ló is jó lenne, na.”

– Ló? Na, látod, arra én is gondolék, de még lehet szó róla. Szóval, a legény kéri, hogy tartanók meg neki Jusztinát.

– Jó, jó, hát ami azt illeti, még akadna tán jobb is neki. Fiatal még a lelkem, nem muszáj elhamarkodni...

– Jobb? Neked a négy ökör és két hektár nem elég jó? A fellegekben jársz örökké – gorombult el az ember.

– Immár meglátjuk, na – szeppent meg az asszony.

Jusztina azonban tudta, hogy az apja álmait nem teljesíti még tíz hektárért sem. Hogy ő annak a lópfájú Jonelnek megengedje, hogy átölelje a derekát? Phuj, még bajusza sincsen, mint egy csoré csiga! Méghogy egy pár lóért esetleg..., daccal húzta a fülére a csergét, s haragudott a szüleine. Egész éjszakája nyugtalan volt, s egyfajta elszánt dac költözött a lelkébe...

Amikor már éppen elszánta volna magát, hogy az anyjának bevallja: kihallgatta a suttogásukat, és megmondja, hogy neki nem kell sem föld, sem ökör, mégcsak ló sem, mert inkább vénleány marad, ha nem érkezik meg az a legény, akire testelke vágyik, történt a nagy dolog.

Korán befejezte a munkát, a lekaszált szénát megforgatta, s még egy csokor margarétát is szedett. A villát a vállára vetette, a vizes korsót felkapta és hazafelé indult. A néma szónoklás, amivel anyja elé akart állni, jobban megviselte, mint a szénaforgatás, s a szokottnál is jobban megizzadt a belső feszültségtől. Az út melletti nagy vadkörtefa árnyékába húzódott egy kis ideig, felszedett két szép vackort a földről. Aztán gondolt egyet, s lehevert a sánc martján a gyepre. Lustán megfordult, hosszan beleszagolt a teste alatt meghajolt fűbe, s a vére buján megbizsergett. Asszonyoságra vágyott lassan beérő teste. Férfjhez mennék akár ma is – gondolta hirtelen, amint érzékeinek játékát élvezte, de nem a Vasile bá fiához...

Mint a szimatot kapott kutya, hirtelen felült, mert a levegőbe neszelve lódobogást hallott. Szégyellte volna, hogy rajtakapja valaki a gondolatain, s főleg testi vágyain, ezért csak úgy tett, mint aki inni akar és közben megpihen kissé. Felemelte a korsót, kidúgta és a szájához emelte. Félszemmél pedig a kanyart figyelte, hogy kibukkan-e onnan a lovas. Hogy nem csalódott, a felszálló porfelhő árulta el meg a paták egyre közelebbi dobogása...

Hirtelen bukkant elő a négytagú csapat – huszárok! S már el is viharoztak Jusztina mellett. Akinek a korsója a levegőben tátogott, a szája pedig szétnyílt meglepetésében. Az első huszár, a szürke ló hátán, nagyon hasonlított ahhoz a legényhez, akit elképzelt magának...

Felugrott, majd hirtelen a felhevült arcára öntötte a maradék vizet a korsóból. Nem is törülte szárazra magát, azt a lefelé járó napra bízta... Aztán elindult frissen, virágosan, napszítva a falu felé.

Nem lassított a csoport nép mellett sem, akik a falu közepén a huszárok köré gyűltek. Egyenesen hazasietett. A szülei is a bolt körül lehettek, hiszen a vendégeket illik látni mindenkinek. S ezek a legények odaátról valók, szép Magyarországról.

Jusztina talpig megmosakodott a kút melletti vályúban, tiszta inget, alsóneműt kapott magára, csinos ruhát, de nem az ünneplőt, nehogy valaki gyanút fogjon. Csak éppen annyira akart szép lenni, hogy megakadjon a szeme annak a szürke

lovasnak rajta. S aztán sietett a bolt elé.

A szürke lovas legény szeme megakadt rajta. Kissé hökkenten bámult a valahonnan felbukkanó, izzó szemű leányra egy pillanattal, aztán indulást vezényelt a kíséretének.

A falusiak hosszan búcsúzkodtak tőlük, tartották volna még kicsidég őket, szorongatták a kezüket. Jusztina tudta, hol mehetnek tovább, a nagy zűrzavarban kilépett előttük, majd bevárta a jövetelüket.

Fától fáig osont nesztelenül a lombok fedezetében a galoppban haladó lovak ütemére. Le nem vette volna a szemét a délceg, pödört bajszú legényről, akinek messze néző tekintetében elszántság, határozottság villogott. Biztosan megbízható is ez az ember – gondolta a leány. Vigyáznia is kellett azonban, mert a legény vissza-visszapillantott a falu irányába, mint aki vissza is menne éppenséggel... Ilyenkor Jusztina egy-egy fa törzséhez tapadt, mint a tapló, hogy rejtse magát. Istenkém, csak nem sejtí, hogy megyek utána! – rémüldözött magában. Majd fellobbant vérenek hangját hallotta: bárcsak sejtene! Jaj, Istenkém, de szégyelleném, ha észrevenne! A melegség minden porcikáját elöntötte egyik pillanatban, a másikban viszont szinte reszketni kezdett. Istenkém, csak látna meg! Jaj, csak hívna magához! Jaj, de szép legény ez! Nem hív az ilyen szép magyar legény engemet..., van az ilyenek asszonya, akit szeressen. Szép szeretője, nem ilyen meztlábás, mint én. Piros csizmás, tarka kalárisos... Legyen, mit bánom én! – dacoskodott magában. Akkor is megyek utána, és gondját viselem...

Képelete úgy elragadta, hogy szinte kibújt a lombok közül, hogy egyszerűen elálljon, s megkérje, hogy fogadja el, vigye magával. A szíve azonban szerelmesen dobogott, s valahogy nem fért össze ez a zakatolás a szolgálólányi szereppel... Amikor egy mogyoróbokor ága az arcába suhintott, megtorpant egy percig. Az esti szellő mintha az egyre jobban távolodó falu harangjának a szavát küldte volna utána, s tudta bár, hogy holnap érte félre fogják verni a harangot, nem is gondolt a visszamenésre. Anyja sírni fog nagyon, apja is gyászolni fogja, de az anyja biztosan örülne is annak, hogy a szép magyar emberé lesz... Amikor a lovasok megálltak egy kerek tisztáson éjszakázni, Jusztina is megállt. Figyelt. Majd egy menyét ügyességével felugrott, felkúszott egy nagy fára, ahonnan szemmel tarthatta a kis csoportot. Látta, hogy Áron elhúzódott kissé az emberektől, mint aki gondolatait egyedül akarja rendezni. Éppen ahhoz a nagy fához erősítette a kantárt, amelyen a leány lélegzetviasszafojtva rejtőzködött, majd a mellette levő bokor fedezetébe rakta a cókmojkját. Abrakot adott a lónak. Aztán elgondolkozva a patakhöz ment, majd a víz fölé hajolva mosakodni kezdett. Jusztina lecsúszott nesztelenül a fáról és a bokor másik oldaláról közeledve, a vízbe lépett. Ahogy Áron a hideg vizet éppen lerázta az arcáról, kinyitotta a szemét és pillantása a kigyúlt arcú fiatal leány tekintetébe ütközött. Még a szava is elakadt meglepetésében, amint a kócos vízitündérben felismerte azt a klézsei leányt, akivel váltott volna szót szívesen, de mire meggondol-

ta a dolgot, már el is tűnt. Az úton többször érzett olyan ösztökélést, hogy vissza kellene fordulni, s megtudni, kié az a szép leány. S most itt irul-pirul előtte. Gyönyörűen, ártatlanul és hihetetlenül vonzón.

– Hát te? Hogy kerülsz ide? Két órával ezelőtt még Klézsné voltál, vagy nem te vagy az? – kezdte összeszedni magát. Jusztna nem sokat értett a magyar szavakból, de a legény viselkedéséből megértette, hogy nem fogja elkergetni, mert tetszik neki. Kacagott hát, egyre jobban, majd zavarát hogy levezesse, egy marék vizet fröcskölt a férfi arcába.

– Hű, a kis boszorkánya! – kapta fel a játékot Áron is, és hancúrozva locsolták egymást. Mindketten bőrig áztak, amikor hirtelen lobot vetett Gábor Áron vére: Jusztna minden szépsége átsejlett a vizes ingen. Abbahagyta a locsolást, és amíg bámulta csillogó szemmel a kínálkozó asszonyi csodát, próbálta saját gyötrelmeit csillapítani. Hosszú ideje nem ölelt magához leányt, és ezt a gyermeket nem érintheti meg. Egyre mohóbban pásztázta végig azonban a játékot még folytató lányalakot, akinek ajakán elhalt hirtelen a kacagás, amikor vérébe dobbant a férfi vágya. Szégyenlősen a melléhez kapta a kezét, és ha lehet, még pirosabbra gyúlt arccal elfordult kissé. A pillanatot azonban nem tudták semlegesíteni. Áron tért hamarabb magához. Kilépett a vízből, zsákjából előkotorta a pokrócot és a vízben immár remegő Jusztnára borította.

– Gyere, gyermek, mert megfázol – babusgatta, és vigyázott, hogy ne érintse meg a puhán elővillanó vállat. Attól félt, hogy ez a remegő leányka elégeti.

Jusztna úgy reszketett, mint akinek láza van és éppen úgy, el is engedte magát, hogy ha Áron el nem kapja a derekát, belesik a vízbe. A férfi úgy vitte a fa alá, mint egy kincset, ahová leterítette a köpenyét.

– Gyere, ülj ide. Na, gyere szépen. Almát és sajtot vett elő a tarsolyából. Csendesen faltak. Jusztna csak bámulta az emberét, aki alig mert rápillantani, mert félt önmagától. Ezért elhúzódott kissé.

Bereckbe délelőtt érkeztek. A falu minden leánya számon tartotta a délceg katonát, s titkon epekedtek utána sokan. Most, hogy a hátához tapadt ismeretlennel lovagolt be a szülői udvarba, miközben ide is, oda is köszöngtetett, megszeppentek. A kerítések sarkánál meghúzódva leskelődtek mindenhol, hogy aztán összedugják a fejüket. Asszonyt hozott a házhoz Áron! Nem veszi el a Nagyék Julcsiját, de még a Demeterék Ilkáját sem, pedig hogy versenyeztek érte. Vihogtak, susmutyoltak, és egyre feszültebb lett a falu hangulata. Mert nem tudtak semmi biztosat, amibe belekaphatott volna a pletyka.

A szomszédasszony, Mária néni suttozta aztán szét, hogy nem asszony ez, csak egy leány, megleste ő, amikor mentek bé a házba. Áron betessékelte maga előtt, mint egy naccságot, márpedig ezt székelly férfiember nem teszi meg a feleségével. Ki tudja, ki s mi fia-borja ez, aki csak a férfi mellé szegődött

cselédnek. De hogy maga előtt engedje belépni a szülei házába! Valami nincs itt rendjén... Kapkodták egymás szájából a szavakat és kerekítették a mesét... A férfiakat is zavarta a titok. Mert ugye, mégsem illik csak úgy, szó nélkül hazajönni, s noha a nap már eléggé előrehaladt, még be sem nézett a kocsmába. Pedig ott most országos gondok gomolyogtak a levegőben.

Végül szürkületkor anyai nagybátyja, Dániel bá elszántan magához vett egy korsócska kisüstit, és bekanyarodott a Gáborék portájára. Akkurátusan leverte a port a csizmájáról, jó nagy zajt csapva, hogy odabent is hallják: vendég érkezik.

Meghallották.

Éppen asztalnál ültek, a puliszka még forrón gőzölgött a hideg tejben. A takaróruha alatt felcsavart túrós puliszka domborodott. A csizmakopogásra Jusztna félhangosan kuncogott egyet, és azonnal lerakta a kanalát, amikor látta, hogy Áron zavartan megpödörte a bajuszát. Pedig jól kezdődött a vacsora, mert minekutána mindketten elmondták saját nyelvükön a Jövel, Jézust, kezdték egymást tanítani az étel neveire. A tej nem volt bonyolult, de a puliszka magyarul megkunkorodott Jusztna szájában. Dániel érkezésekor éppen ezt mondogatta Áron előbb, a gyermek utána.

– Adjon Isten! – köszönt be a látogató. Áron őszinte örömmel nyújtotta a kezét a rokonnak.

– Dani bátyám, adjon Isten! No, kerüljön beljebb – s már kínálta is helyet a lócán, ahonnan Jusztna mosolyogva, szégyenlősen elhúzódottforma.

– Hát, ecsém, gondolám, bekukkantok, lám, milyen híreket hoztál a világból, osztán meg hát atyafiak is vagyunk, ugye... – s restelkedve az ismeretlen felé is pislogott, de Áron úgy tett, mintha nem venné ezt észre.

Tudta, hogy a falu kíváncsi lesz. De ő nem fog erről a dolgról beszélni senkivel. A bajtársaiba is belefojtotta a szót. A gyermeklány ártatlansága, a szemeiben ragyogó tiszta láng, Áronhoz való őszinte ragaszkodása tiszteletet parancsolt. Jusztnát hazaviszi a falujába, mihelyt elrendezi itt a dolgokat, s megkéri a kezét az apjától. Ott veszi feleségül, ahol megpillantotta azt a menyét természetét. Félt megérinteni még a haját is a leánykának, pedig sokszor alig bírta megállni, hogy el ne kapja a ringó csipejű, karcsú derekát. Gyermek ez még, csilapította fellobbant vágyát minden alkalommal, s férfiember csak asszonyt érinthet.

Dániel rögtön megértette, hogy itt a fehérség-dolgokat felhozni baj lenne, inkább azonnal a korsóra terelte a szót.

– Ezt a szegény megboldogult nagyapád kertjéből főztem – dugta ki az üveget. A két kupa már előttük volt, Jusztna nesztelenül vette ki a kredencből, mielőtt kiosont a házból.

Az este csillagos volt. A békabrekegés olyan volt, mint otthon. Az anyja biztosan síratja. Az apja is búsulja, mert büszke volt reá, de a Vasile bá mafla fiához akarta adni...

Áron! A szívébe, a gyomrába, a lelkébe is beleremegett a

szerellem. Csak ne küldené el magától! Simogat a szeme – jutott eszébe a férfi elkapott pillantása. Bárcsak a keze simogatna! Önkéntelenül a kutyához hajolt, amelyik első perctől szeretettel, vidáman fogadta. Végigsimított néhányszor a nyakán, hátán, suttogott is valamit neki, majd a vályúhoz lépett. Vizet fröcskölt égő arcára, a katrincájával szárazra törölte magát, s hátrament az istállóba. A ló ismerősen prüszkölt a jászol előtt. Egy ajtó nélküli nyílás átvezette a csűrbe. Gondolkodás nélkül felkapta a pokrócot a sámliról, ahová Áron dobta, miután hazaértek, s felmászott az odorba. A széna jó alvóhelye lesz, jobb, mintha a tapasztott földre feküdne. Az ág az emberének kell, mert ő a fáradt. S ha nem hallja a szuszogását olyan közelről, talán könnyebben csillapodik a maga pezsgő vére is.

Ezalatt a házban a férfiak között folyt a beszélgetés. Dániel bá elmondta a Székelyföldre zúdult nagy veszedelmet, amely a muszkákkal egyre nagyobb méreteket öltött. A vármegye éppen másnapra hívott össze egy nagy gyűlést Sepsiszentgyörgyön, s nem is kellett nagyon győzködni öccsét, hogy vele tartson. Nem tudja megvédeni magát a székelység, mert hazaszeretétén kívül nincs más ereje – füstölgött. Áron gondterhelten hallgatta az öreget, magában latolgatta a hallottakat, de nem mondott véleményt semmiről.

– Hajnalban csak kiáltson be a kapun, Dani bátyám, kenddel megyek.

Ebben maradtak.

Ahogy becsukódott a kapu a látogató után, Áron szétpillantott az udvaron. A holdvilág megvilágította minden szegelekát, de Jusztinát nem látta sehol. Nem akarta kint hagyni, már napok óta elhatározta, hogy a házban vet neki ágyat, ő majd a szénában hál. Katonaember, már megszokta. Önkéntelenül odatartott az istállóba, a csűrbe. A pokróc nem volt a sámlin, ahová délelőtt tette – tehát Jusztina valahol itt van.

A lajtorja az odorba vezetett. Amikor felért rajta, megpillantotta a leánykát. Fehér karja világított, arcán halvány pirosság derengett a holdfényben. Mosolygott álmában. Áron közelebb kúszott, egy ideig remegve nézte a gyönyörű asszonyi csodát, majd a kezét gyöngéden Jusztina dereka alá csúsztatta. Csak azért, hogy felemelje és visszavigye a házba. Ahogy tervezte volt az úton. A leány szeme felpattant az érintésre, teste finoman megremegett. Hirtelen mint villámlás cikázott át rajta a boldogság olyan erővel, hogy a férfi dacos józansága egyszeriben összeomlott...

Az éjszakai égbolt csillagsátorát borította rá hatalmas ölelésükre...

Másnap Áron magával vitte asszonyát Szentgyörgyre, aki boldogan álmolta tovább az éjszakát Dani bá szekerén.

Amikor a megyei urak nagy zavarodottságát Gábor Áron megoldotta bejelentésével, hogy „Lesz ágyú!”, tudta, hogy nem fog egyhamar visszatérni Modvába leánykérőként. Legalább addig nem, amíg a haza sorsát meg nem oldják... De erős volt és határozott, mert Isten társat küldött mellé és ta-

núnak a csillagos eget rendelte oda Bereckbe.

... Az eresztvényi temetőkertben árnyékká haloványult az évek során az asszony, akinek a hűségéből hajdanán egy-egy cseppet beöntöttek Kiss József uram műhelyében minden készülő rézágyúba, hogy azokban az erőt a szív melege is eddze.

(Dancs Rózsa: Vaddisznók törték a törökbúzá. Kairosz Kiadó, Budapest, 2010)

ARANY JÁNOS: **NEMZETŐR DAL**

Süvegemen nemzetiszín rózsá,
Ajakamon édes babám csókja;
Ne félj, babám, nem megyek világra:
Nemzetemnek vagyok katonája.

Nem kerestek engemet kötéllel;
Zászló alá magam csaptam én fel:
Szülőanyám, te szép Magyarország,
Hogyne lennék holtig igaz hozzád!

Nem is adtam a lelkemet bérbe;
Négy garajcár úgyse sokat érne;
Van nekem még öt-hat garajcárom...
Azt is, ha kell, hazámnak ajánlom.

Fölnyergelem szürke paripámat;
Fegyveremre senki se tart számot,
Senkié sem, igaz keresményem:
Azt vegye hát el valaki tőlem!

Olyan marsra lábam se billentem,
Hogy azt bánksam, aki nem bánt engem:
De a szabadságért, ha egy íznyi,
Talpon állok mindhalálig víni.

(1848 ápr.)

WASS ALBERT

NAGYPÉNTEKI SIRATÓ

Elmegyünk, elmegyünk, messzi útra megyünk,
messzi út porából köpönyeget veszünk...
Nem száz, nem kétszáz: sokszáz éves nóta.
Így dalolják Magyarhonban talán Mohács óta.
Véreim! Véreim! Országútak népe!
Sokszázéves Nagypénteknek
soha sem lesz vége?

Egyik napon Tamás vagyunk,
másik napon Judás vagyunk,
kakasszónál Péter vagyunk.
Átokverte, szerencsétlen
nagypénteke nemzet vagyunk.

Golgotáról Golgotára
hurcoljuk a keresztfákat.
mindég kettőt, soh'se hármát.
Egyet felállítunk jobbról,
egyét felállítunk balról,
s amiként a világ halad:
egyszer jobbról, egyszer balról
fölhúzzuk rá a latrokat.
Kurucokat, labancokat,
közülünk a legjobbakat,
mindég csak a legjobbakat.

Majd, ahogy az idő telik,
mint ki dolgát jól végezte:
Nagypéntektől Nagypéntekig
térdelünk a kereszt alatt
húsvéti csodára lesve.
Egyszer a jobbszélső alatt,
másszor a balszélső alatt,
éppen csak hogy a középső,
az igazi, üres marad.

Michelangelo: Pieta

The Pieta is a work of Renaissance sculpture by Michelangelo Buonarroti, housed in St. Peter's Basilica, Vatican City

Nincsen is keresztfánk közbül,
nem térdel ott senki, senki.
A mi magyar Nagypéntekünk
évszázadok sora óta
évszázadok sora óta
ezért nem tud Húsvét lenni.

Így lettünk országút népe,
idegen föld csavargója,
pásztortalan jószág-féle.
Tamással hitetlenkedő,
kakasszóra péterkedő,
judáscsókka kereskedő.
Soha-soha békességgel
Krisztus-Úrban szövetkező.

Te kerülsz föl? Bujdosom én.
Én vagyok fönt? Bujdosol Te.
Egynek közülünk az útja
mindég kivisz idegenbe.

Bizony, jól mondja a nóta,
hogy elmegyünk, el-elmegyünk,
messzi nagy útra megyünk.
Messzi nagy utak porából
bizony, köpönyeget veszünk.

S ebben a nagy köpönyegben,
sok-sok súlyos köpönyegben
bizony pajtás, mondom Néked:
rendre, rendre mind elveszünk.

SEBESTYÉN PÉTER

DILEMMÁK

A *Némaság*, az egyik jövő évi Oscar-esélyes film komoly törésvonalak mentén vezeti a nézőt. Most derült ki Scorsese miért dolgozott huszonnyolc évig rajta. Ritka érzés, hogy a mozit templomnak érezzük, de aki ebbe a három órába kalandba bemelegszik, az nem tudja kivonni magát a film hatása alól.

Egy újságírónak azt is nyilatkozta: „Az ötletek jönnek-mennek, de ahogy öregszünk, a bennünk felmerülő kérdések még több kérdést vetnek fel. Ez az, ami igazán foglalkoztat. A filmkészítés, a barátaim és a családom a legfontosabbak az életemben, de ennél sokkal többről szól a létezésünk (...) Ami igazán érdekel, az az elvilágiasodás kérdése. Ugyan miért tapasztánánk el magunktól azt, amitől gazdagabbá válhatna az életünk? Ez számomra ezeknek a lelki, természetfölötti folyamatoknak egyfajta megbecsülése, illetve keresése. A Némaságban is ez vonzott...”

Mi inkább a kényelmesebb, kockázatmentes megoldásokat részesítjük előnyben. Kíváncsiak is vagyunk, de le is lépnénk, amikor húzóssá válik a helyzet, kívül is maradnánk a pszichos munkából, de azért mégis izgatna a dolog: mennyire feszíthető a húr... Szabadnak is lenni, elköteleződni mégse. Kinyitottuk a szabadság ollóját szinte teljesen, annyira, hogy a pengék már nem is érzékelik egymást.

Közben óvnánk is jogainkat, megszerzett szabadalmainkat már törvényerőre emelnénk, vágyainkból jogot formálnánk, de azért féltjük ezt a gyenge, törekeny önállóságot, szabadságvívmányt is, szinte mindennel, s mindenkiel szemben. Istentől is elvitatnánk, nehezen térdelünk meg előtte is. Inkább kritizálunk, okoskodunk, megkérdőjelezünk, pofázunk és feleselünk, nagy lett az arcunk..., pöffszkedik az egónk, hogy: „nehogy má”, „pont én, pont most?”... 'Még hogy bárki belegázolhat az én szabad döntésembe, elképzelésembe?... Hogyan merészel?' És még mi csodálkozunk, hogy: ilyenkor miért néma Isten? Hol marad? Miért engedi meg?

Nem csoda, hogy végképp elbizonytalanodunk. Annyi az opció, az alternatíva, az a-b-c-terv, annyi inger, infó, hogy már semmi sem biztos. Nem lehet csapást vágni az egyre burjánzó lehetőségek buja aljnövényzetében. Már nem is a jó és a rossz, az igaz és a hamis között akarunk dönteni, hanem a rossz és a még rosszabb, az alig és a kevésbé rossz között, melyek szintűgy vonzóak és sikerrel kecsegetnek...

És a folytonos alkalmazkodásban, idomulásban lassan feladom magam. De akkor hol marad a hitem-gerincem? Hol az elvek? Hol az értékek, amelyek mozgatnak, amelyekért még valaha lelkesedtem? Holott a szabadság lehetősége, hogy: dönthetek. Felelősséggel, örömmel, szabadon. Kényszer nélkül. Nem csak valami ellen, valaki ellenében, hanem valamiért. A felismert jóért. Választhatom a jót is, ami előre visz. Kreatívva tesz, ösztökél, sarkall. A békém, a nyugalmam, a hitem érdekében. Szeretetből. Ebben nem lehetnék sikeres?

Nem lenne édesebb ilyen kompromisszumot kötni? Nem a pénz, a megfélemlítés, a lájkolók többsége által indítványoz-

zon, nem a megfelelési kényszertől hajtson, hanem a felismert és belátott, engem meghaladó nagyobb JÓ. Ő az indíték. Ő indít, Ő vonz. Itt van bensőmben, sóhajaimban, megérzéseimben, tiszta sugallataiban, önzetlen gesztusaimban, a gyermeki éneemben. A szenvedésben is ott van. Azonosul velem.

Hallgatok-e rá? Ha ezekre rezonálok: Őt választom, Neki válaszolok, máris mellette mellette döntöttem.

Megtörhetik a testet, megbomolhat az idegrendszer, ellentmondásba kerülhetek önmagammal, barátaimmal, eddigi életmódommal-felfogásommal, darabokra törhetnek illúzióim, szétszedhetik érvelésemet, megcsappanhatnak a lájkolóim, lemerülhet a telefonom, nem lennék uniós szabvány, de akkor is... Olyan tettekre kényszeríthetnek – pisztollyal a halántékomon –, amelyekre önszántamból sosem lennék képes, de a hitet nem törhetik meg bennem. A kegyelmet csak én zúzhatom szét bűneimmel, árulásonnal. Más emberi, vagy sátáni erő, beleegyezésem nélkül nem képes tönkretenni bennem az istenarcot.

A filmbeli – és annak idején valóságos – jezsuiták borzasztó kínokat álltak ki a japán inkvizíció ideje alatt. Voltak, akik meghasonlottak, feladták, De a többségnek köszönhetően ma is él a Krisztus-hit Japánban. Százasaival készülnek a házasságra a keleti vallásokat ápoló jegyespárok, és világszínvonalú egyetemeket tartanak fenn ma is a szerzetesek. Azóta az is kiderült, nem konkvisztádorok. Nem az európai nagyhatalmak előretolt helyőrségei voltak. Nem hódítani mentek, hanem „csak” vitték az örömhírt.

Mert nem Péter tagadása a lényeg, hanem bűnbánó sírása a kakaskukorékolás nyomán. Az a jézusi tekintet, amely szemébe fűrődött nagypéntek hajnalán. Az mentette meg őt. Ezért ugrott a vízbe a Tibériásnál Húsvét után. Még János előtt látni akarta az Urat. Pedig János fiatalabb volt. Vagy épp azért?

<http://www.peterpater.com/content/hu/Alkalmi-irasok/8/>

JUHÁSZ GYULA **AZ UTOLSÓ VACSORA**

János a Mester nagy szíven pihen,
E tiszta szíven, e csöndes szíven
Pihen, de lelke a holnapra gondol
S fiatal arca felhős lesz a gondtól.
Mély hallgatás virraszt az asztalon.
Az olajfák felől a fuvalom
Hüsen, szomorún a szobába téved,
Be fáj ma a szél, az éj és az élet!
Tamás révedve néz a mécsvilágra,
Péter zokog és árvább, mint az árva,
Judás se szól, csak apró szeme villan,
Remegve érzi: az ő órája itt van!
Csak egy nyugodt. Nagy, sötétkék szemében
Mély tengerek derűs békéje él benn.
Az ajka asztali áldást regeb
S megszegi az utolsó kenyeret!

KUNSZERY GYULA:

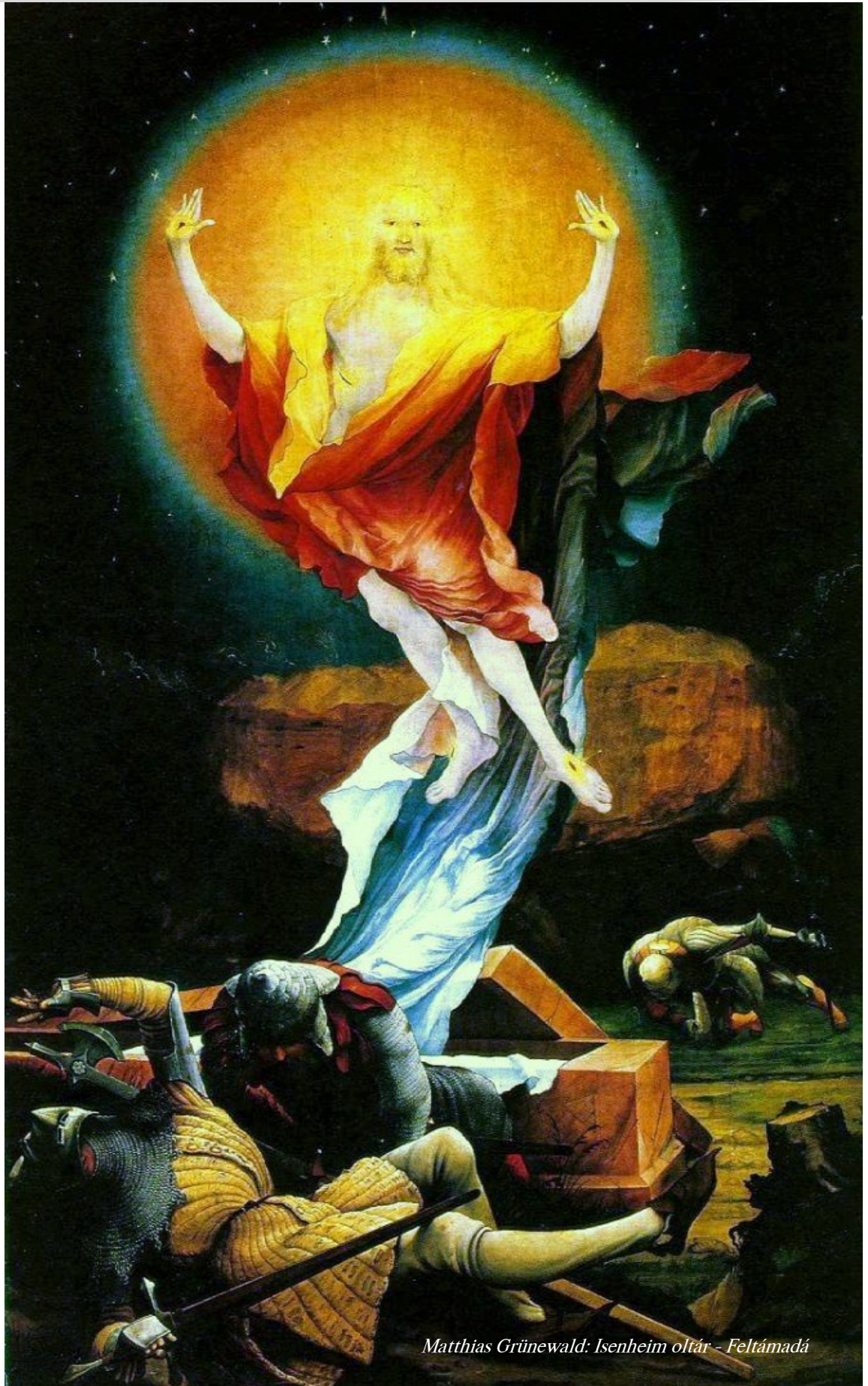
HÚSVÉTI FÁK

Azon a vasárnap
ujjongtak a pálmák,
mert a megváltásnak
messiási álmát
valósulva látta
Jeruzsálem népe;
jött Jézus ... lepleket
dobtak le elébe,
s lengettek fölötte
büszke pálmaágot,
azon a vasárnap.

Akkor, csütörtökön
a szelíd olajfák
karcsú ágaikat
lankadtan lehajták,
mert a Getsemane-
kertben gyötrellemmel
vért verejtékezett
egy magános ember,
vére szétfolyott a
fekete rögökön,
akkor csütörtökön.

Azon a pénteken
szomorú szél susog,
búsan hajladoztak
bánatos cédrusok,
mert fönna a Golgotán
cédrusfából ácsolt
kereszten függött egy
véresre korbácsolt,
meggyötört, megkín-
zott
kihült, sápadt tetem,
azon a pénteken.

S a másik vasárnap
úgy pirkadat tájba'
kivirult a világ
valamennyi fája,
északi fenyőktől
déli pálmákig
mind üdén kizöldel,
lombot hajt, virágzik,
mert halottaiból
Jézus im feltámadt
ezen a vasárnap!

Matthias Grünewald: Isenheim oltár - Feltámadá

AZ ÚJ TAMÁS

És a Tizenkettő között vala egy,
Akit Tamásnak, a Kettősnek hívtanak,
És mikor azt mondta Jézus:
„Ahova én megyek,
Ott legyetek ti is – tudjátok az utat”,
Így felelt:
„Hová mégy, nem tudhatjuk, Uram.
Mi módon tudhatjuk, hogy az út merre van?”
És monda Jézus a Kettősnek, a szegénynek:
„Én vagyok az út, az igazság, az élet.”

És majdan, mikor a feltámadás
Után a tanítványok újra látták,
Nem volt közöttük a szegény Tamás,
Csak hallotta a test feltámadását.
És mondták akkor neki:
„Mi láttuk az Urat.”
S ő felelé: „Ha kezén a szögverte sebet
Az én szemem nem maga látja,
Ha be nem bocsátom az ujjaimat
A vérező oldalába,
Ha hozzá nem érhetek,
Ha hét sebét meg nem tapintja kezem –
én nem hiszem, én nem hiszem.

És nyolc nap múlva együtt ültek tizenketten,
És közöttük Tamás, a Kettős, a hitetlen.
És a zárt ajtón Jézus belépett
És szólt hozzájuk:
„Békesség tinéktek!”
És monda Tamásnak: „Hozd ide ujjadat,
Bocsásd oldalamba, érintsd meg te magad,
A szögeknek helyét szemeddel nézheted,
Elhoztam kezemet, hozd ide kezedet,
Sóvárgó kezedet mártsd meg hét sebemben,
Légy immár hívó ne légy hitetlen.”

És szólala Tamás:
„Megjelentél nekem,
Te vagy az én Uram, te az én Istenem!”

„Mivel láttál engem, hiszed, hogy
én vagyok:
Akik nem látnak és hisznek,
azok a boldogok” –

Felelte Jézus Tamásnak.

Az üres sír

HALLELUHAH! CHRIST AROSE!

Furry bunnies and Easter eggs
Are for children to have fun,
But will they hear the story
Of God's holy resurrected Son?

Baskets and chocolate bunnies
May also enter the Easter scenes,
But let's make sure the children
Know what Easter really means.

Christ Jesus died for our sins,
But that's not the end of the story.
He arose from the dead and the grave
Before He soon went back to Glory.

The Easter season is a good time
To let Jesus' light shine through.
Tell others that He died for us,
And that He was resurrected too.

Yes, the Savior died for everyone.
This is what I have already said,
But praise God! And hallelujah!
He also rose up from the dead!

May God bless us all at Easter.
It is a happy time of the year,
When we celebrate the Resurrection
Of our precious Savior so dear.

HELYÜNK A MŰLÓ IDŐBEN (NAPLÓJEGYZET FEKETE VINCE VÁLOGATOTT VERSEI OLVASÁSOKOR)

Jártál már úgy, kedves olvasóm, hogy elkezdesz olvasni egy verskötetet, és már az első vers a legjobb költészet szintjén megragad, és ahogy tovább olvasod, ugyanazt a szerkezetet látod ismétlődni, és mégis mindegyik versnek a máságát, egyedi voltát élvezed. És akkor – mivel válogatott verseket követsz – hirtelen elkezdesz gyanúperrel élni: hány nagy indulást láttál már, amely csúfos lomhulásba vész. Erre fordítva is elkezdted olvasni a kötetet. A legutolsó verstől, visszafelé. Lássuk, hová jutott? És ott is ugyanazzal a technikával, hasonló versszerkezettel szembesülsz. Erre felkiáltasz: tudta tartani!

És akkor – ez már személyes ügyemmé tette a kötetet! – közepe táján felfedezed, hogy ez, a hozzád képest taknyos költő már az életútjának felén felfedezte azt, amit én csak a vénség kezdetekor, mostanában pedzegetek: hogy Szabó Lőrinc *miért* nagy költő, miként él benne és költő utódjában egész életpályáján át egy sajátos kettősség. Ugyanaz, amit költő utódja, Fekete Vince is első olvasható versétől kezdődően alkotásaiba bele tudott fogni. A versalkotás szemléleti alapozásában megnyilvánuló modellszerűség, az *ugyanaz* szerkesztői jelenléte és a mégis mindegyik versben jelenlévő *más* csodálatos kettőssége.

Ami persze legelőször szembe tűnik: az *ugyanaz*, az ismétlődően azonos szerkezeti váza a verseknek. Az időben lét, és ennek a létnek a ciklikussága. Ezt kötetek közepén át is emeli Szabó Lőrinc, egy kötetmóttó formájában. Ez még persze nem az ő felfedezése. Ezt mindenki tudja Szabó Lőrincről. Amit lehet ismétlődésnek tartani, ad absurdum kimondani: valljuk be magunk között, unalmas költő. Ezt nekem mondta Nemes Nagy Ágnes. És hasonlót írt meg az Ágnes valahai diákja, Tandori Dezső is. Én régebben Szabó Lőrincnek inkább ezt a modellszerűségét kutattam. Miként szerveződik nála versének formáltsága. Milyen szemlélet érvényesül általa. Az időben élés tragikus érzése, amely minden jelenetben annak már múltóságát érzékeli. Miként az emberben is már egy „kripta lakóját” látja. Lehet ekként élvezni az életet? A percet, a versek valóságos tartalmát. Egy kedves ismerősöm mondta szemembe: más ember egyszer hal meg, te naponta legalább hatszor. Ő hipochondriám alapozódására figyelt. Szabó Lőrinc meg Fekete Vince a létnek egyszerre az események egyénien megrajzolt materialitását és ugyanakkor mulandóságát érzékeli egybe ebben a szerkezetben. Lehet ekként élni? Ezzel a tudattal? Ellene mit tud állítani az alkotó? Szabó Lőrinc a pillanat fájdalmas gyönyörét, korának versbeszédét, a tragic joy elégiáját teremti meg a magyar versben. Fekete Vince ellenben nem a szereplő ember tragikus pillanatait nagyítja fel, hanem éppen a ciklikusan megújuló világot: a természet váltakozó voltát, a kisváros mesterember-világának sokszázados, a maga rendjét nemzedékről

nemzedékre továbbhagyományozó, már-már modoros azonoságát, és a szerelmi viszony változatosságában is hasonló helyzeteit. Szabó Lőrinc még a gyermek szájába is a mulandóság tragikus bölcsességét adja („Az életet adja, adja, / egyszerre csak abbahagyja.”), Fekete Vince ellenben a gyermek beszéltesével éppen ennek az életnek a legitimitását biztosítja. Élhetőségét mondatja el. De a felnőtt már nem tudja ezeket a jeleneteket élvezni. Vagy csak készül rá, izgatott intenzitással, vagy pedig már csak a mulandóságával szembesül fájdalmasan. Minden csak *lesz*, és minden csak *volt*. A *van* nem az ő témája. Avagy mégsem így van?

Fekete Vince

Az ő Szabó Lőrinc – és mostanában már az enyém is – valami csodálatos mágikus erőt tud versei mondásába, szövegébe belejeleníteni. Nem az egyén, de a létezés gyönyörét, a lét csodáját. Szabó Lőrinc egyszer „spiritualizmus”-ként emlegette, és a világ létét – augustinusi értelemben – egy költő agyaként értelmezte: „Hová hívjalak magamba, mikor benned vagyok? Hová mehetnék, elhagyva eget és földet, hogy kívülről jöjjön belém az Isten, aki így szólt: betöltöm az eget és földet?” – 1925-ben, rejtetten, egy kézzel leírt fordításban önmaga és előadóművész barátja számára, feltételül szabva, hogy ki nem adható a szöveg, másszor 1947-ben, a *Tücsökgzene Az elképzelt halál* ciklusában ráerősítve, diadallal publikálva. Fekete Vince pedig minden elszalasztott történetben – valójában a le nem írt, el nem beszélt jelenetekben –, a mégis felidézett időbeli „köztes”-ben olyan verset alkot meg, amely – bár mindegyik lényegesen különbözik egymástól, mégis – a különbözős által megírható, érzékelhetővé tehető létező csodáját sugallja. Ez a sugallat az, amely a megformálás csodálatosan észrevehetetlenné varázsolt változatosságával mégis minden egyes versét külön-külön élteti, újra olvasni, újra mondani készíti olvasóját.

Fekete Vince témái a természet, a hagyományos iparos-város, a vasút, a mindennapi helyváltoztatás, a születés és a halál hasonlóságának és lényegét tekintve azonoságának vibrálását olvastatja. Mindegyik verse így mégis csak az élni akarás, és az emberlét legfontosabb mozdulatának megszenteléséhez: a kézfogáshoz vezet. Ez a „Nagy Bumm” az ő költészetében. Ahon-

nan elvisz a verse, és ahova visszakészül. De ahol az embernek lennie kellene. A költői mesterség csodája mindkét költő esetében az ember nagy esélyét fátyolozza el, hogy rejtve megformálja.

Végül is miért nem unom ezt a kötetnyi ismétlődést? Mert csak a módszer azonos, amint a versen keresztül rátekint a körülvevő teremtett világ mulandóságára. De minden egyes vers más és más emberi viszonylatot mutat fel. Mindegyik másfajta kapcsolatot vesz górcső alá. Mindegyikből akár egy-egy nagyregényt is kibonthatna, és belőlük egy balzaci életművet is összeírhatna. És ha az nem unalmas, akkor Fekete Vince versvilágáról is elmondhatom, amit Nemes Nagy Ágnes hozzátett fanyalgó megjegyzéséhez: de ez nem jelenti azt, hogy tanárként nem tudnék egy érdekes órát tartani róla. Hiszen minden leírt jelenete olyan egyedi szöveggel alakul versé, hogy azt csak abban az egyetlen alkotásban lehet, akkor egyszer kimondani. Minden táj, minden társaság, minden személyes szituáció egyénien jellemzett, megismételhetetlen szövegvalóság. Miként Papp Tibor számítógépes szöveggenerátora, Fekete Vince is verseiben egyszer *van* felcsillanásokat teremt.

Csak hogy ezek az egyszeri felvillanások, bármennyire is hasonlatos világratekintés eredményei, nála már nem csak szövegélményt nyújtanak. Hanem mindegyik vers egyszeri, egyetlen megszenvedett életvalóság kisugárzása. Melyeket olyigen közel érzek például én magam magamhoz. Ezért nemcsak becsülöm, értékelem ezt a nagyszerű költészetet, hanem személyesen magaménak is vallom. Akár én is írhattam volna. Ha tudnám. No, éppen ez a jó költészet rejtélye. Úgy mond el viszonylatokat, hogy azok „helyettünk” is, „kik szív-némaságra születünk” mondatnak. Én például úgy olvasom ezt a gyűjteményt, hogy mindegyik vers befejezésekor máris újra kívánom olvasni, és főképpen mondani. Mert az én gondolkozásmódomból fakadó rátekintést és viszonylatokat összegezik ezek az egyes, szavanként mégis egyszerűként megszenvedve kiválogatott szövegek. Újra és újra megszenvedem „valóságukat”, és elgyönyörködöm, miként lehet helyettem is ilyen nagyon szépen fájdalmas, mégis elgyönyörködő verseket elgondolni.

Mennyi érték vesz körül mindnyájunkat. Ebben a rohanó, szétszakadó világban Fekete Vince költészete a szétszakadásokban éppen az összetartozásra figyelmeztet. Én két barátomnak köszönhetem, hogy felfigyeltem nagyértékű pályájára. Amikor Pécsi Györgyi, akinek véleményére adok, kötetéről írtam, megkívántam versei olvasását. Száraz Miklós György barátom pedig, mikor ezt említettem neki, közvetítőként hozta el ezt az egész költői pályát összefogó nagyszerű kötetet. Köszönöm nekik. Küldetéses segítségük hozzásegített a lételemzés sajátos, felkavaró, mégis reménnyel telítő befogadáshoz. Erdély megint egy nagy költészettel lehet jelen a magyar irodalomban.

(Magyar Honlap, 2017. febr. 20.)

FÖLD, VÍZ...

A 100 éve született Jékely emlékére

Csepereg a csatorna,
éled a nap, melenget;
fagyos a test, s a lélek is,
a melegtől felenged.

Legboldogabb lakója
„a földnek én lehetnék,
ha most kezded zszibongó,
sajgó szívemre tennéd.”

S én mint pajkos szelecske,
holló-hajadba túrnék,
s járnék veled a Föld körül,
és tán azon is túl még...

Mint hólé, mi lezubog,
vagy az égből dörög le,
úgy rohannék le hozzád,
s lennék veled örökre.

A SZÜLŐHELY KARTOTÉKAI. EGY NYELV

*„Az almáskert volt mindenünk.
Így hát mindenünk elveszett?”*
Király László

„Látod, most épp a csemetés-kertbe értünk,
gyermekkorom fakardos (fapados) vidéke ez;
olyan lepusztult, gizgazos, bokros a táj most, s
tán nem is korom, mi reánk itt csendben permetez...”

A dombon túlról kékes füstök lógnak arcunkba akkor,
amikor kettesben egyszer majd erre járunk; magyarázok,
mutatok körbe, hogy tudod, ez volt egykor mindenem
nekem, és most ez lett, amit itten még belőle látunk...

A múltba ingázni vissza, ó milyen régi, giccsbe dermedt
közhely ez, de hogyan mutathatnám meg másképp,
Mindenem, Neked, hogy ez volt a hely, ahol egykor
éltem, és ez az a hely, ami most már végképp elveszett...

Hiszem, újratanultam lenni, várni, élni, járni érted.
Újra az őszt, a telet, a tavaszt... Fáradtan, álmosan ülünk
egy bárban, teádat szürcsölöd éppen, én nézlek téged, majd
költő barátom versét súgom: „Már akármit tehetsz, meg-
maradsz!”

S akarom most, hogy ülj ide mellém, akarom, hogy nézz
ide, hogy figyelj rám, kérdezz! Kérdezz, és én mesélek
Neked. Mert létezik egy postafiók valahol, s benne, mint
egy levél, egy nyelv, s ezen a nyelven az élők közül egyedül
csak Te értesz...

(Forrás: Bárka, 2013. május 4.)

VARGA GABRIELLA

BÖRÖNDI LAJOS VÁLTÓLÁZ CÍMŰ ÚJ VERSESKÖTETÉRŐL

„A vers nem arra való, hogy hazudjon” – szögezi le Böröndi Lajos arra a megállapításra, hogy a *Váltóláz* című új kötetébe foglalt költeményeitől nem lesz vidám az ember. A valóság reménytelennek látszósága, a jelen sötétre festettsége mellett azonban kapaszkodókat is felfedezhet a könyv lapjain a figyelmes olvasó – teszi hozzá a Mosonmagyaróváron dolgozó és annak közelében, Feketeerdőn élő költő, tanár, újságíró-sajtóreferens, lapszerkesztő-lapkiadó. Új kötetébe vele együtt lapoztunk bele.

Böröndi Lajos Tuba Lászlóval Bécsben

Egy kötet címének a megtalálása sosem egyszerű feladat, és itt különösen is nehezen született meg, hiszen ilyen címmel, hogy *Váltóláz*, nem szerepel vers a kötetben – mesélte Böröndi Lajos. Egyik költeményében viszont feltűnik a fogalom: „*Váltóláz söpri az utcát.*” Éppen az itt való felbukkanása okán nézett utána a lexikonban a szó jelentésének, és azt találta, hogy a váltólázat paraziták okozzák. „*Ezért gondoltam, hogy ez lesz a könyv címe*” – mondta Böröndi, és hozzátette, számára mást is jelent ez a cím, a két szélsőséget: rosszkedvet-jókedvet, örömet-bánatot, féltést-bántást és még sok mindent. „*Ezért tartom jó címnek*” – jegyezte meg a költő.

Böröndi az 1980-as évek közepétől ír verseket 1956-ról – a 2006-ban, az ötvenedik évfordulóra megjelent *Megváltásra várva* című könyvét egészében a forradalom és szabadságharc emlékének szentelte –, és minden kötetében téma a véres októberi mosonmagyaróvári sortűz. A *Váltóláz* kötetben is szerepel egy verscsokor '56 tiszteletére. A gyűjteményben e mellett a líra örök témái jelennek meg, mint szerelem, magány, kiszolgáltatottság, a magyar történelem, a közélet ocsmányságai. A költő sokat küzd az „összegyűrt idővel”, a „megalvadt idővel”, az „összecsúsztott idővel”, ami bizonyára azzal függ össze, hogy az élet megismételhetetlen, mindaz, ami elmúlik, visszahozhatatlan. Íme néhány kiragadott verssor:

„*Kifizetődő lapulás ideje jött el ismét*”, „*Játék az egész, csak komoly néha, és olyan neveléses, mint ez az egész gallyra ment, szétcsúszott alig élet*”, „*Színeket álmodunk szürke világunkban meg békét oda, hol sosem volt béke*”, „*Kiölik belőled a hitet, akarod, nem akarod, átfestik vidám színekkel a hullaszagú barakkot*”, „*Megyünk a Sehovába. Lépdeljünk. Út van alattunk? Elment a látszathajó. Megyünk a Valahovába, bele a vaksötétbe*”, „*A hajnali kakasszóra minden összedől*”, „*Köddé forrunk, minden hullik szét a kétségbeesésben*”, „*Kérdések ezek, csak kérdések, sehol se válaszok.*”

Ezek alapján okkal kérdezhetjük: ilyen reménytelennek, ennyire sötétnek látja a költő a helyzetet és valóban csak a líra marad vigasznak?

– A vers nem arra való, hogy hazudjon, a költő nem csaphatja be saját magát. A lírának nem, vagy nemcsak az a feladata, hogy vigaszt nyújtson, hanem hogy kifejezen bennünket egy másik módon – fejt ki Böröndi Lajos, és felhívja a figyelmet arra, hogy a kötetében kapaszkodók is vannak, mint például Babits, Berzsenyi és Kölcsey reménye, amely egy-egy szavukra, egy-egy verssorokra utalással búvik meg a Böröndi-gondolatok között. Korukban ők is sötétnek látták a jelent, de az örök remény ott volt bennük mindig, s a biztos tudat, hogy ha ők nem is érik meg, a remény nem reménytelen – fűzte hozzá a *Váltóláz* szerzője.

Ugyanilyen kapaszkodó a szerelem is, az az örömteli érzés, ami akkor keríti hatalmába az embert, amikor „*egymáshoz fordul két tenyér*”. A könyv lapjai felfedik azt is: Böröndi újabban Istenhez is többször fordul. Mint ahogyan az idő múlásával a gyermekkori emlékek is egyre fontosabbá válnak számára.

– Nagyon szép karácsonyaink voltak az ötvenes években. Semmink nem volt. Anyám a szaloncukrot maga csinálta és az olyan jó volt... mindig azt az ízt keresem. Ma már nem is teszünk szaloncukrot a fa alá... – emlékszik vissza Böröndi Lajos, és elmeséli azt is, hogy gyermekkorában telente az édesanyjuk felolvasta nekik, gyermekeknek az *Egri csillagokat*.

A másik szobában nem volt fűtés, mert nem volt szén, bevittük a meleg téglát a lábhoz és összebújtunk, így vártuk a karácsonyt. Egészen apróságokat kaptunk, de könyvet mindig. Nálunk a könyv volt a legnagyobb ajándék – jegyezte meg különös csillogással a szemében.

S ha valaki meghallgatja egy-egy előadását, módja lesz találkozni Böröndi Lajossal, a karizmatikus pedagógussal is, akinek a gondolatai úgyszintén megragadóak. Felettébb eredeti például, ahogyan a piarista gimnázium magyartanára az ismeret megszerzésére biztatja növendékeit: arra ösztönzi őket, hogy folyton kérdezzenek.

„*Nem baj, ha nem tudod: kérdezzél.*”

„*Tőlem mindent el kell venni, amit én tudok, és nekem is megmarad*” – mondja diákjainak.

Milyen egyszerű és milyen igaz... kérdezzünk hát tőle mi is, ha találkozunk vele! Vegyünk el tőle mindent, amit tud, és neki is megmarad... Hát nem csodálatos?

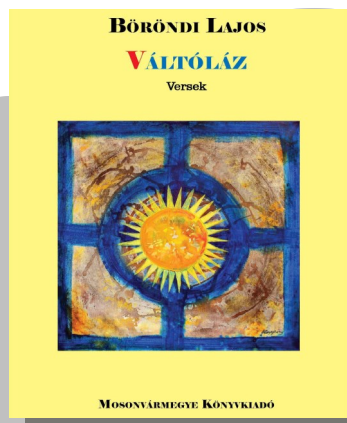

MOST NYOLCVANÉVESEK LENNÉNK

*Szemembe nézett, én is
szemébe néztem,
páros volt a fájdalom.
Mehaltam, meghalt ott a téren
ő is azon a véres napon.*

*Olyan közel volt, hogy éreztem a
géppuska olajos illatát.
Ujja reszketett, mert tudta,
hogy megöl,
és neki sincs tovább.*

*Most nyolcvanévesek lennénk,
sétálhatnánk karonfogva a hóesésben.
De nem volt jövő idő,
minden elvérzett ott a téren.*

BÖRÖNDI LAJOS MŰVEI

- *Emigráns remény (Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989)*
- *Elszorult lélekkel (Győr, Hazánk Könyvkiadó, 1992)*
- *A hallgatás színe (Sopron, Patriot Kiadó, 1994)*
- *A másik part. Dolán Györggyel közösen (Sopron, Patriot Kiadó 1995)*
- *A kert még csupa nyár (Győr, Palatia Kiadó, 1996)*
- *Félelmünkben énekelünk (B meg B Kiadó, 2000)*
- *Félelmünkben énekelünk (B meg B Kiadó, Mosonmagyaróvár, 2000)*
- *A macska lazíthat, az egér nem (tanulmányok, esszék, B meg B Kiadó, 2002)*
- *Összegyűrt idő (válogatott versek, Bécs, Zentralverband, 2004)*
- *Megváltásra várva (Győr, Palatia, 2006)*
- *A Bárány vére (B meg B Kiadó, 2008)*
- *A páva szeme (Sodalitas, Bécs, 2010)*
- *Elperereg lassan (Mosonvármegye Kiadó, 2011)*
- *Összefércelt világ (Mosonvármegye Kiadó, 2013)*
- *Elhúzódó tűzszünet (Mosonvármegye Kiadó, 2015)*
- *Váltóláz ((Mosonvármegye Kiadó, 2016)*

MEZÍTÉLEN LÁZÁR

(Szinopszis)

Fr. Wojciech Topolinski attól a perctől fogva, hogy nevét olvastam, és megtanultam a helyes kiejtését, a hőst és az áldozatot szimbolizálta számomra. Pedig akkor, csak annyit tudtam róla, amit P. Mónay Ferenc minoritarendi áldozópap, kis könyvecskéje (P. Kelemen Didák a Felső Tiszavidék apostola (1683–1744) záró soraiban olvashattam: „1939 nyarán Adalberto Topoliński a rend szentté avatási ügyek általános római kérelmezője el is ment Miskolcra, hogy a helyszíni szemlét megejtse, és a található iratokat összeszedje. Az eljárás befejeztével az iratokat magához véve, továbbment Lengyelország felé, ahová a krakkói bíboros érsek hívta, Nagy Lajos királyunk leánya Hedvig királynő ügyének hasonló kivizsgálására. Szeptember elsején azonban a németek elkezdtek Lengyelország elfoglalását. Topoliński egy német gyűjtőtáborba került, ahol úgy ő, mint az iratok eltűntek.”

Kezdetben abban bíztam, hogy valahogyan ezeknek az iratoknak a nyomára lehet találni.

Azután a második világháború hatmillió lengyel halottjának sírjai között kezdtem keresni, hol lehet a posztulátor sírja. Kezdetben, teljesen reménytelenül, és bizonytalanul. Mégis, a krakkói emléktáblán nevére, a Lengyel Nemzeti Archívumban fényképére találva egyre biztosabb voltam abban, hogy meg kell, meg lehet találni. Főként, hogy nemcsak vértanú halála, de az életműve is, amely a kutatás során reméltem, hogy megismerhető, és dokumentálható lesz, minden bizonnyal méltó arra, hogy a sírjánál fejet hajthassanak. Azon a helyen a személyének kijáró mellett egyben a lengyel nép mártírúma előtti tiszteletet is lerövíti.

2008-ban kezdtem a kutatást. A legteljesebb reménytelenségben is azért hittem a sok eredménytelenség mellett is munkám fontosságában, és abban, hogy tevékenységem nem hiábavaló, mert úgy éreztem, hogy fogja a kezem, és vezet az úton. Nem találtam ezeket a kitérőket tévutaknak. Mielőtt saját mártírhalála helyéhez „elvezetett” volna, „megmutatta” a tömegsírokat, melyeknek rögei borítják őket, az 1939 ősze és 1940 tavasza között tarkón lőtteket. Őket, akik gyakran még élve, vagy előzőleg már félholtra vert megkínzottként, megcsonkítottan kerültek a sírba, a lengyel elit megsemmisítésére irányuló, „rendkívüli rendet teremtő akció” (Ausserordentliche Befriedungsaktion) áldozatait. A Wejherowo környéki Piasnica erdeiben 12000-14000 embert gyilkoltak meg a németek. Ezt a vérengzést szokták a Pomerániai Katyínak, vagy a második Katyínak is nevezni. Szomorú, hogy még a hazai szaktörténészek is kevesen ismerik a huszadik század poklainak, ezt az egyik „iszonyat Himalájáját”. Az atya 1939 nyarán indult el Rómából. Október végétől volt Swieciében. Gyönyörű kolostor van itt. Talán meglátogatta, talán ott is tartózkodott. Egy alkalommal, saját szemével látta, hogyan gyilkolják meg egy csoportját a

Swiecie környéki áldozatoknak. Ezért tartóztatták le először. Erről a helyszínről szállították át a bydgoszczi Gestapóra, ahonnan azután engedték ki, hogy megígérte jelentkezik a danzigi Gestapón a kiutazási engedélyért. A lejárt amerikai útlevél volt nála. Amint a Swicie-i Polgármesteri Hivatal 1948. március 2-án kelt, a pelplini püspöki kúriának címzett leveléből megtudható, Mariankában töltötte a szabadulása utáni éjszakát. Valószínű, unokahúgáék családjánál, Bonieckichéknál. Itt számtalan újságkivágáson kívül mást nem hagyott, mikor másnap tovább utazott. Ezeket vitték el az ezt követő házkutatás alkalmával, amikor is azt mondták a háziaknak az atyáról, hogy kém. Böröndjében a ruhái, a reverendája és a személyes holmik mellett számos igazolt eredetű ereklye volt. Annak a napnak a pontos dátuma, amelyen bement a Gestapóra, ahogyan azt előző letartóztatásakor megígérte: 1939. november 9. Soha többé nem tért vissza. Bement, önszántából, bármennyire ellenezték azt a vendéglátói, és a pallotin atyák, akiknek a templomában mutatta be a napi szentmise áldozatot. Arra kérték, hogy keresse fel az amerikai konzulátust, és annak segítségével azonnal meneküljön el az országból. Nem tette, és, hogy ezután mi történt vele? Évek, évtizedek telnek el, míg lengyel minorita rend két háború közötti történetéről 2011-ben megjelent, Zdislaw Gogola professzor által írt könyvből megtudjuk, hogy Sztumban, a börtönben halt meg, 1940. április 19-én. Fürdőkádban fojtották meg. Ki tudja mit próbáltak megtudni, miért kínozták, és főként egyáltalán miért akartak megszabadulni tőle, miért akarták meggyilkolni azon kívül, hogy szerzetes, hogy lengyel értelmiségi volt. Német császárság porosz részéhez tartozó országrészben, tehát porosz állampolgárként született 1885-ben. Egész életében hazátlan. Lengyel állampolgár sohasem lehetett, de mindhalálig lengyel katolikus hazafi volt. Születése idején még nem volt független Lengyelország. Hiszen két évszázaddal korábban három részre szakítva a környező nagyhatalmakhoz csatolták az ország részeit. Az ezért is, vagy a jobb megélhetés reményében az Egyesült Államokba kivándoroltak, a lengyel emigráció misszionáriusa akart lenni, ezért kérte felvételét a minorita rendbe, és lett szerzetes, aki Rómában tanult. Majd az Egyesült Államokba a Pádai Szent Antal lengyel tartományba került. A német Szeplőtelen Fogantatás tartományból azért vált ki ez a lengyeleket gondozó misszió, hogy a hazájukat elhagyni kényszerült kivándorlók katolikus hitüket anyanyelvükön gyakorolhassák. Továbbadhassak az idegenben is gyermekeiknek.

1928-ban visszatért Itáliába. Előbb Loreto, majd Rómába. Angol és lengyelnyelvű gyóntató, a Seraphikum, a Nemzetközi Teológiai Egyetem professzora. 1935-től posztulátor. Amint az ezzel kapcsolatosan írt levelei bizonyítják, igen nagy lelkesedéssel, hozzáértéssel és szorgalommal készítette elő a múlt idők hitvallóinak és szentéletű példaképeinek boldoggá- és szentté avatását. Többször járt Magyarországon, és hazájában. Azok az ügyek, melyekkel foglalkozott, a háború miatt, illetve halálával jó időre megszakadtak, de végül – tudomásom szerint -- valamennyi

szentté- illetve boldoggá- avatással fejeződött be Szent II. János Pál pápasága idején. Csak egyetlen nem zárult le közülük, ma is folyamatban van Isten Szolgája Kelemen Didák ügye. A Történelem Ura úgy akarja talán, hogy az ezer éves két keresztény népnek, egyszerre legyen oltárra emelt példaképe a XX. századi lengyel és a XVIII. századi magyar minorita? Akik a történelemnek más-más nehéz korában, de egyaránt a hit és a szeretet erejével álltak Isten népe szolgálatában. Amikor '39-ben visszatért szülőföldjére, akkor hazája földjén nácik és kommunisták osztozkodtak. Ennek a megalázott történelmi helyzetnek is szimbóluma az ő mártíriuma. Az a föld, melyért, és melyen meghalt, ma már a lengyel nemzet jogos otthona. Immáron tehát hazai földben nyugszik. Kezdetben csak hittem, amit most már bizonyítani tudnak élete összecsomózott szalagjából a keresés éve során megtalált, és kibogozott aranyszálak is. A földi zarándoklatra kiszabott négy nap híján 55 évnyi életéről, már két évvel halála előtt, bár nem sejtette még mi minden vár rá, de kimondhatta az igazságot: „Az Úr Isten vezet engem a kereszt útján.”, ahogyan olvashatjuk az 1937. február 5-én a Lengyel Minorita Rendtartomány provinciálisának írt levelében.

Urunk Jézus feltámasztotta barátját, a negyednapos halott Lázárt, akinek keze lába pólyával volt körültekerve, az arca pedig kendővel bekötve, a földi életre.

Keresztútja utolsó állomásán, 1940. április 19-én az embertelen gyűlölet, mert egy kanálnyiban lehetetlen, egy kád vízben fojtotta meg ezért, őt, Jézusnak ezt a feltámasztott barátját, hadd nevezem így: a Meztelen Lázárt. (Még, jó néhány év, a háború után, egy túlélő rabtárs is előkerült, aki visszaemlékezett, arra, hogyan „bízatta” hőhéra az atyát, hogy most szabadul. De a kapun kibocsátás helyett egy fürdőkádban addig nyomta víz alá a fejét, amíg meghalt.)

Fr. Wojciech Topoliński, a XX. századi Lázár, Isten világon szétszórt (lengyel)fiainak összegyűjtéséért, a világ egyházért és lengyel hazájáért dolgozva élt és halt. Halála?! Szabadulás!! Szabadulás a börtönből. Szabadulás az örök életre!! Minden halál fulladásos halál... Miközben az életösztön zihálva kapkod levegőért, lehet, hogy a haláltusát az oxigén hiány gyönyörű víziókkal enyhíti.

A Meztelen Lázárnak – szerintem – nem víziói voltak.

Mint Péter apostol börtönét, azt a helyiséget is, melyben a víz alá nyomták, fény árasztotta el. Nem látomás. Bárha annak tűnt. Az angyal, ott a fényben, valóságos... Nem a földi, de az örök szabadságra vezette.

Küzdelem? Hazátlanság? Szenvedés?

Véget ért..., „Beteljesedett!”

1939 augusztus 10-én, amikor a niepokalanowi kolostorban egy esti rekreációban fr. Wojciech Topoliński a rendtársaknak beszélt, főtémája a szentségre való törekvés volt. Szavai visszatekintve profécianak tekinthetők. Többekkel együtt, akik ott, akkor hallgatták, és akiket már az oltár dicsőségére emeltek, ő is, ha boldoggá nem is avatták eddig, a minorita vértanúk sorába lépett. Hitvalló életet zárt a mártír halála 1940. április 19-én.

TELCH GYÖRGY

EGY RÉGMÚLT HÚSVÉT EMLÉKEI

1941 tavasza volt, gyönyörű napütéses délután.

Emlékszem, az unokatestvéreimmel alig vártuk a húsvét és a nyuszi érkezését, mert valami vidám dolog mindig szokott történni akkor. Április 6-án, virágvasárnap, ragyogott az ég, édesanyámmal a templomba mentünk. A mise után ünnepi ebéd volt nálunk, csak éppen édesapám hiányzott, mert behívták tartalékosnak, ahogy mondták a felnőttek. Hogy pontosan mit jelent a tartalékos, akkor nem értettem nagyon, de gondoltam, valami komolyat, mert egyenruhába kellett öltöznie, egyszer abban láttam.

Az ünnepi ebéd után a zombori Fő utcán korzóztunk. Ez máskor is így volt, minden vasárnap. Még akkor is, amikor édesapám otthon volt. Azért is volt izgalmas ez a szokás nekünk, gyermekeknek, mert akkor találkoztunk a nagy rokonsággal, akikkel sorba állva sétálgattunk végig a járdán. Elöl mentek a gyerekek, utánunk jöttek az anyukák, mögöttük pedig az apák. Körbe-körbe jártuk az utcát, oda-vissza, az egyik végétől a másikig. A Fő utca a közepén kiszélesedik – egy térré válik, ez a Szent György tér, ahol a zombori városháza is áll. Akkoriban még a téren büszkélkedett Sándor király lovas szobra is, és ott van a Szent György ortodox szerb templom. Tisztán emlékszem, hogy egyszer ott nézegettük a dombormű-sorozatot, és kérdeztem édesapámat, hogy azok mit jelentenek. Azt válaszolta, hogy Sándor király első világháborús hőstetteit mutatják.

Azon az április eleji vasárnapon még túl korán volt fagyaltozni a Pelivánnál, de Irén néni boltjából kaptunk cukorkát és peracet a sarki perecestől. Máskor, amikor Rácics csemegeüzlete is nyitva volt, mindegyikünknek vettek egy-egy banánt és szőlőfűrt alakú savanyú cukorkát, amit édesanyám ott segédként dolgozó öccse, Pisti, hozott ki nekünk. De akkor még a cukorka sem volt nagyon finom, mert édesapám nem volt velünk, én pedig nagyon szerettem őt. Mindig viccelt, játékos dolgokat mondott nekünk, amiken mi, gyerekek, jókat kacagtunk. Tartalékos – azóta is rossz íze van ennek a szónak. Rendes katonaság után Telcs László apám 45 éves koráig volt tartalékos, ahogy a régi papírokból később megtudtam. De akkor csak üres volt a helye a rokoni sorban. Amikor a Nemzeti Mozi-val szembe értünk, akkor még jobban szerettem volna a keze után nyúlni, mert a mozi Gáspár bácsié volt, akit ő nagybátyámnak szólított. Fel szokott emelni, segített felmászni a mozi bejáratát őrző két oroszlánra, amiken tudtam lovagolni. Pont itt volt a már említett cukorka bolt is, amit Gáspár bácsi testvére vezetett, Irén néni. Szegről végre rokon volt mindenki, akiket zsenge gyermekkoromban ismertem. Kényeztettek is becsületesen.

A mozi előtt vettünk észre egy hirtelen támadt zűrzavart – majd a Bajai útról egy parádézó tömeg érkezett be a Fő utcára. Hirtelen édesanyámhoz simultam. Énekelve masíroztak egy hatalmas fekete zászlót lobogtató vezető után – és a fekete zászlón halálfej volt! Alatta felirat. Még nem tudtam olvasni, alig múltam 5 éves, de a cirill betűs szöveget

később megmagyarázták a felnőttek. Szinte reszkettem, mert amikor valaki meghalt a városban, a házra fekete zászlót tűztek ki, és azt mondták, hogy a halott bent fekszik felravatalozva, és nem mehet senki el a zászló alatt. Mi, gyerekek, úgy képzeltük, hogy a halál a csont kezével kinyúl utánunk és megfog, ha a zászlót el nem kerüljük. A szomszéd fiúk mondták nekem is el ezt a "titkot", vagy Bando vagy Boco.

Ahogy a parádé közeledett, az ének szövege is érthetővé vált. Azt énekelték, hogy: *"Sprente Se Sprente Chetnici, Chetnici, Silna Je Borba Da Bude,"* Azt jelenti: *"Készüljétek, Készüljétek, ó! csetnikek, Ó! csetnikek, A harcunk nehéz lesz!"* (A csetnikek gerillák voltak, akik már a törökök ellen is harcoltak az első világháború előtt.) A tömeg azt ordította, hogy *"Bolje rat nego pakt."* Ami azt jelenti, hogy *"Inkább háború, mint a Szerződés."*

Elromlott a vasárnapi hangulatunk. De nemcsak mi ijedtünk meg, hanem a felnőttek is. Azt hittem, hogy a fekete zászló rémítette meg őket, de amikor édesanyám megjegyezte, hogy félti édesapámat, mert éppen a magyar határnál szolgál, akkor a többi felnőtt is kezdett nyugtalankodni. Emlegették, hogy most rendelték északra, a magyar határ közelébe édesapámat és a többi apukát, még Magdus nagynéném Robert nevű szerelmét is. Aztán mondtak olyant is, hogy mi lesz, ha magyarokra kell löniük? Jaj, magyar a magyarra? S mi lesz, ha valakinek az unokatestvére lesz a határ túloldalán? Mondtak ezt is, mondtak azt is, de amit Pisti és Johan nagybácsi mondott, még jobban megrémített: a katonának a parancs az parancs. Már nem is figyeltek ránk, egymást vigasztalták – hogy édesapám cserkész vezető volt, céllövő bajnok és olyanokat, amiknek a jelentőségét mintha akkor, úgy 5 évesen megértettem volna: valóban sokszor mondogatta játék közben édesapám, hogy milyen jó cserkészt nevel belőlem, és a kredenc tetején álló céllövészeti kitüntetései is mindig előttem álltak...

Így közeledett a húsvét, de már a nyuszi sem nagyon érdekelt. Aztán nagypénteken, április 11-én megtudtuk, hogy jönnek a magyarok!

Zomborban csend volt, nyomott hangulat. Legalábbis a mi szomszédságunkban. Az emberek behúzódtak a házaikba, az utcák üresek voltak. Nagyszombaton, úgy dél tájban, futótűzként terjedt a hír házról házra, hogy megérkezett a magyar hadsereg és egyetlen lövés nélkül birtokba vette a várost. Az első magyar katona, akit megpillantottunk, egy nyitott autóban ült, amely az Apatini úti házunk előtt megállt. Kigyűltek az emberek, édesanyám engem felemelt, hogy jobban lássak. "Ez magyar katona, kisfiam."

Hirtelen letett, majd felment a padlásra és elővette az eldugott magyar zászlót. A jugoszláv zászlót letépte a rúdjáról és a helyére szegezte a piros-fehér-zöldet. Aztán kidugta a padlás ablakán. Sok éve tartogattuk ezt a zászlót. Édesapám egyszer Magyarországról hozta. Titokban kellett tartani, mert börtönbüntetés járt volna érte, ha felfedezik.

A nép berohant a belvárosba. Útközben láttuk, hogy a házak kivirágoztak a piros-fehér-zöld zászlókkal. Ahogy a Hotel Slobodához értünk – ma Vadászkiút Szálloda –, a téren egy katonazenekar indulókat kezdett játszani. Mindenki ünneplé, nagyon boldogak voltak az emberek. A Városháza nyugati oldala a Szentháromság térre nyílik, akkor még állt ott a Szentháromság szobor. Mellette van a Szentháromság Plébánia Templom, általában Öreg Templomnak emlegetik. Mi a másikba szoktunk járni, a Szent István templomba, amely a karmelita rendé. Édesapám azt mondta, azért megyünk abba, mert mindig közeli kapcsolatunk volt a karmelitákkal.

Akkor délután részt vettünk a feltámadási körmeneten, ami az Öreg Templomból indult és lassan vonult a Szentháromság tér körüli úton végig. A körmenetben magyarok és bunyevácok (horvátok) vegyesen, együtt mind szent zsoldárokat énekeltek. Több százan álltak a járdákon. Rengeteg magyar katonát is láttunk a tömegben, ők is énekeltek. Ott volt Zsigmond János nagyapám is egy templomi zászlóval.

A plébánosunk a szentségtartót vitte baldachin alatt, amit négy ember rudakkal tartott fölé. Több pap és sok ministráns kísért, akik rengeteget tömjéneztek és csengettek. Ez nekem nagyon tetszett. Naplementekor otthon voltunk és megvacsozáztunk. Magdus nagynéném velünk lakott, mert édesanyám nevelte 12 éves kora óta, miután Zsigmond Gizella nagyanyám meghalt.

Sötétedés után hirtelen elkezdtek lövöldözni. Ez volt életemben az első eset, hogy lövöldözést hallottam. Nagyon megijedtünk és a belső szobába vonultunk. Minden lámpát eloltottunk és a szőnyegre terített plédre feküdtünk. Amikor csend lett, édesanyám kiment, hogy a kaput és Bobit, a házőrző farkaskutyánkat bezárja. Nagy rácsos kapunk volt, és Bobi szabadon járkált a nagy udvarunkban. Pár perc múlva édesanyám majdnem beesett az ajtón, mert egy golyó füttyült el a füle mellett. Akkor éjszaka a padlón aludtunk.

Húsvét vasárnap is megérkezett és valóban, a nyuszi piros tojásokat és egyéb finomságokat hagyott a fészekben.

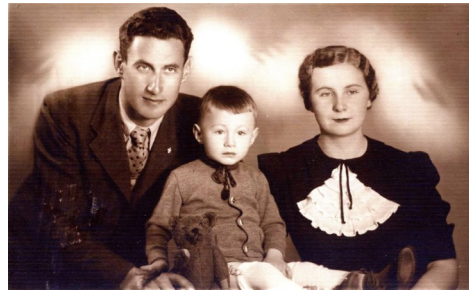
Reggeli után a közvetlen szomszédunk, Gromilovics néni, átjött. Tőle tudtuk meg, hogy éjszaka a Szent György ortodox templom szerb papja a leányával felment a toronyba puskákkal és elkezdtek lövöldözni. Ez jelt adott a csetnikeknek, akik aztán a padlásokból és a háztetőkről tüzelni kezdtek.

Aztán statáriumot hirdettek, és az őrzőjáratok sok csetniket elfogtak. A szomszédunk, Dr. Gradinszki állatorvosnak a 12-13 éves fia nem tudott magyarul, és amikor a sötétben kilépett a házból, egy katona agyonlőtte, mert nem értette meg, hogy mit mondtak neki. Az nagyon szomorú volt, a fél várossal együtt ott voltunk a temetésén. Húsvét vasárnapján az őrzőjáratok házról házra jártak, valamit kerestek, aztán látva a rózsafüzért meg a falon a magyar katonai egyenruhát viselő családtagok fényképét, elmentek.

Édesanyám közben megkínálta őket dobostortával, amit az ünnepre sütött. Sajnálta őket, hogy nem lehetek húsvétkor együtt a családjakkal.

Hétfőn csend volt, csak a szomszédok jöttek el locsolni. Nem is gondoltuk, hogy az ünnep még nem ért véget számunkra: sötétedés után hirtelen meghallottuk édesapám sajátos füttyjelét! Nagy örömmel kirohantuk, kinyitottuk a kaput. Ott állt előttünk fáradtan, piszkosan, furcsa, idegen ruhában, de boldogan!

Alig vártam, hogy megfürödjön, saját ruhájába öltözzön, és vacsora után elmesélje, hogy mi történt vele. Minden szavára emlékszem. "Szerencsém volt, egyáltalán nem voltam harcban. A tisztjeinknek hirtelen a hátba kellett menniük. Hamarosan a század parancsnok és vezetés nélkül maradt. "Na, gondoltam, bolond lennék maradni és hadifogságba esni, mikor közel vagyok az otthonomhoz. Ismerem a vidéket és vannak tanyai ismerőseim, akikhez bekopoghatok. Egy patak vízmosásában, a bokrok között elbújtam. Sötétedés után hátsó utakon elindultam, de állandóan figyeltem, hogy hol tudjak elbújni, ha kell. A tanyasi ismerősök elláttak, ruhát adtak, napközben elbújtattak..." Én már nem is figyeltem a mesére, a hangjára, és azt hittem, hogy többé soha nem kell elmennie tőlünk. Az egész város boldog volt, mert magyarok lettünk! Délvidék ismét egyesült Magyarországgal! Lassan kezdtük megszokni az új helyzetet, a műhelyben folyt tovább a munka. Csak az ételmezt adták jegyre, amiért sorba kellett állni.

De a lakosság kezdett észrevenni olyasmiket is, főleg a magyar hivatalnokok viselkedésében, ami nem tetszett, sőt megalázta a helyieket. Sokszor tapasztalt fölényes és önkényes viselkedésük miatt kezdtek a magyarok idegenekké válni. Soha nem felejttem azt a jelenetet, ami előttem játszódott le. Egy nap kihirdették, hogy húst fognak osztani. Édesanyámmal, a nagynénikkel és a szomszédasszonyokkal hajnal óta ott álltunk sorban Budimac bácsi Liszt utcai mézárszéke előtt. Vártuk, hogy kinyissák a boltot. Megérkezett egy asszony és a sor legelejére ment, ahelyett hogy beállt volna a végére. Az emberek elkezdtek morgolódni. Egy idős, nagybajszú bácsi rámordult, hogy menjen a sor végére. Erre a nő azt válaszolta: "Én anyaországi vagyok," mire a bácsi visszavágott, hogy "Na, és? Én apaországi vagyok!" Erre a tolakodó elkullogott...

Nemcsak gyermekkoromat, hanem az egész életemet beárnyékolta a háború okozta tragédia: 1942 júliusában édesapámat és az öccsét, Feri bácsit behívták katonának és a II. Magyar Hadsereggel a Don kanyarba küldték őket, ahonnan soha nem tértek vissza...

GEORGE TELCH

REMEMBRANCE OF A PAST EASTER

In 1941 it was a beautiful warm Spring Sunday afternoon, after Sunday dinner. I remember that together with my cousins we could hardly wait for Easter and the bunny to come, it would always bring us happiness. It was April 6, Palm Sunday and a warm, sunny day. With Mother we went to Church. After the Mass, we had a festive dinner at our house. Only my Father was absent. He was called up as a reservist, as the adults were saying. At that time I was not entirely sure what it meant, but I thought that it was something serious because he had to dress in a uniform. I have seen him dressed like that before. After dinner we were promenading on the Korzó (Sunday Promenade) of Fő utca (Main Street) of Zombor. Even before, when Father was home. This tradition was always exciting for us kids, because it was when we met our relatives, with whom we formed lines and promenaded along the sidewalk. First the children, then the Mothers and bringing up the rear were our Fathers. We would parade going around and around from one end of the street to the other.

In the centre of the Fő utca (Main Street) stands Városháza (City Hall) facing St George's Square in front of it, named after the Serbian Orthodox St. George Church across the square. At the time there was a statue of King Alexander on a horse. I clearly remember one time looking at the relief scenes decorating it and asking Father what they are about. They were several heroic scenes of King Alexander during World War I. That day it was still too early in the season for an ice cream cone at Pelivan's, so we were treated to some candy from Irén Néni's candy store (Aunt Irene was my Father's Aunt, my great-aunt) and pretzels from a stand on a street corner. Other times when Racics's Delicatessen store was open, each of us would get a banana and some candies; Uncle Pisti (Steve), Mother's youngest Brother was an apprentice there. However, the candies didn't taste so good, because Father was not with us and I loved him very much and missed him. He always joked with us and we had good laughs. That day my Father's place was empty.

As I found out much later from old papers, my Father, László Telcs, was 14 years old in 1918 when Yugoslavia took us over. He became subject to military service for two years at age 18 and after, automatically a Reservist until age 45. We reached opposite the movie house "*Nemzeti Mozi*" ("National Cinema"), which was owned by my Father's Uncle, Gáspár. The entrance of this movie house is flanked by two stone lion statues, which Father used to place me upon to ride. Next door to it was the candy store of my Father's Aunt, Irén Néni, the sister of Uncle Gáspár. They were my Grandfather Géza's siblings. I loved to visit both the movie house and the candy store because they always spoiled me and gave me some candies. Just as we got there, there was a great deal of commotion and suddenly a parade marched in from Baja Road, which leads into Downtown from the Railway Station. I grabbed hold of Mother's hand because the parade was very frightening. They

were singing, and there was a flag bearer in the lead, carrying a huge black flag with a huge white skull and crossbones in the middle and some writing. I have not learned to read yet; I have not been to school yet. The adults later explained the inscription in Cyrillic alphabet.

I was shaking, because in our custom, a black flag, placed on a house showed that someone died and that the deceased was lying inside in a coffin, while people came to hold a wake and pay their respects. As children, we were afraid to pass under such black flags of mourning, because we imagined that Death with its skeletal hand would reach out and grab us. I don't remember which of my friends started this scary story, Bandy or Botso.

As the parade neared, the song they were singing became clearer. They sang in Serbian: "*Spremite Se Spremite, Chetnici, Chetnici, Silna Je Borba Da Bude,*" It means, "*Prepare, Prepare O Chetniks, O Chetniks, The Battle Will Be Tough.*" The „Chetniks were Serbian Royalist guerillas originating before World War I in their fight against the occupying Turks. The crowd was yelling "*Bolje rat nego pakt.*" It means "*Better War than the Treaty.*" It spoiled the holiday atmosphere. Not only we kids became frightened, but the adults too. I thought that the black flag frightened them, but when my Mother remarked how worried she was about my Father having been sent to the North along the Hungarian border, the others became upset too. Aunt Magda was fretting about her beau Robert, who was gone too. Also, they said: what will happen if they are ordered to shoot - a Hungarian shoot a Hungarian? What if they come face-to-face with some cousins? They said this and that, but what uncles Johan and Pisti (Steve) said was even more worrisome: "For a soldier, an order is an order."

The grownups didn't pay attention to us anymore, they were trying to comfort each other and were saying that my Father was an expert marksman who won many shooting competitions, a Boy Scout Leader, a smart and resourceful man. I remember my Father showing me his medals he won in shooting competitions and his Boy Scout badges. They were kept in a wardrobe in the bedroom. To this day I have the Silver Cup.

And so Easter approached, but the bunny was not exciting anymore. Then on Good Friday, April 11, we heard that the Hungarians are coming! What happened was, that with Croatia declaring independence, joined Nazi Germany. The invasion of Yugoslavia by Germany, as punishment for the coup against the government that had signed the Pact started on April 6, 1941. Yugoslavia ceased to exist. Therefore Hungary's treaties with Yugoslavia became null and void and Hungary was entitled to recover her former territories. We did not know this at that time.

Zombor was calm, at least in our neighbourhood, everybody was withdrawn into their homes and the street was empty.

Next day, on Holy Saturday, around noon, the news spread through the neighbourhood like a wildfire, that the Hungarian Army arrived in the City and has taken possession without firing a shot.

The first Hungarian soldier we saw was seated in an open car stopped in front of our house on Apatini út. My Mother lifted me up so I could see better and said "This is a Hungarian soldier."

My Mother then went up into the attic and took out the Hungarian flag from a hiding place. She removed the Yugoslav flag from the flagpole, and she fastened the Hungarian one to it. Then she stuck it out the little window facing the street. We had this flag for many years. My Father brought it back from one of his trips to Hungary. It had to be kept secret that we had it, as its possession was forbidden, resulting in a jail sentence.

After that, like many others, we rushed to the City Centre. On the way we saw that all the houses suddenly blossomed out with Hungarian Tricolour Flag. As we reached Hotel Sloboda ("Sloboda" means "Freedom") renamed Vadászkiút Szálloda, there was a parade with a military band playing Hungarian Marches. We found many people out on the streets celebrating that now, finally, we can freely be Hungarians once more. On the West side of the City Hall there is another square, Szentháromság Tér (Holy Trinity Square) back then, there was a statue of Holy Trinity on a tall column. Nearby is the Holy Trinity Parish Church (Szentháromság Plébánia Templom) On September 12, 1687, after 150 years of occupation, Zombor was taken back from the Ottoman Turks and came under the rule of the Austrian Empire. The Church was built by the Franciscan Friars and in 1763 the construction of the Holy Trinity Church is finished. It is built in the baroque style. It is commonly called "Öreg Templom" (Old Church). Often we went to the double spired "Új Templom" (New Church) (St. Stephen Church) of the Carmelite Order of Friars at the South end of Main Street. Its Patron Saint is St. Stephen the First Hungarian King. It was dedicated on August 20, 1904 and my Father was born on August 29, 1904. We always had a close connection to the Carmelite Order. It is next to the City Park and the Megye Háza (County Seat).

That Holy Saturday afternoon, we attended the solemn Resurrection Procession (Feltámadási Körmenet). The procession came out of the Old Church and slowly wended its way along the roadway encircling Holy Trinity Square. The procession included both Hungarian and Bunyevac (Croatian) people. They were all singing psalms together, in both languages. Hundreds and hundreds of people were lining the sidewalks around the Square, including many-many Hungarian soldiers. The crowds on the sidewalks took up the same psalms and every body was singing.

I saw my Grandfather János Zsigmond carrying a Church

banner and singing.

The Parish Priest was carrying the Holy Sacrament under a canopy held by four men and there were other priests and many altar boys too. There were incense and much bell ringing. Once in a while the procession stopped and the Priest blessed the crowds. It was all beautiful.

At sundown we were home and had our supper. Aunt Magda lived with us as Mother raised her from about age 12 when Grandmother Gizella Zsigmond died.

After dark, suddenly there was the sound of much gun fire. This was the first time ever that I heard guns firing. We got scared and retreated into an inner room for protection, which opened only into a corridor and laid down on blankets spread on the carpet. All lights were turned off. Shortly after, during a lull in the shooting, Mother said that she better check the front gate and make sure it is locked and lock up Bobby our German Shepherd watchdog and then she went out into the dark yard. Suddenly she rushed in, almost fell into the room. Breathless, she said that a bullet just whistled past her ear. We spent the rest of the night sleeping on the floor.

The much expected Easter Sunday arrived and the Bunny left the expected red Easter Eggs some nice goodies in the nest.

After breakfast Aunt Gromilovics the next door neighbour came over. She told us what happened on the night before. After dark the priest of St. George Serbian Orthodox Church and his daughter went up into the spire with rifles and started shooting. This signalled the Chetniks, who started attacks in several parts of the City and there was much shooting. As a result the Authorities declared martial law and there were armed patrols all over the City. The patrols caught many Chetniks. Those with weapons in hand were summarily executed according to the Geneva Convention.

Our neighbour Dr. Gradinski the veterinarian had a son about 12-13 years old. He was the oldest. He hasn't yet learned much Hungarian. So when he stepped out of the house in the dark and a sentry challenged him in Hungarian, he didn't understand the command and couldn't reply, so the sentry shot him dead. I remember going with Mother to his funeral in the Orthodox Cemetery. Half the City was there regardless ethnicity or religion.

During Easter Sunday there were armed patrols going door-to-door and we had a visit too, they were searching for something. As the soldiers looked around and saw Aunt Gizi and Uncle Steve's framed photograph wearing a Royal Hungarian Army uniform in the picture and spotted my Mother's rosary, then they relaxed. Mother offered them a slice of Dobos Torte which she baked for the Holiday. She said "It is Easter and you are far from home so please have some cake I baked." They enjoyed the cake and after thanking her they left.

It was quiet on Easter Monday. Some of the neighbourhood's young men and workers of our workshop came by to carry out

the traditional Easter Monday sprinkling (locsolás). The evening turned out to be a very happy occasion for us. Soon after dark we heard my Father's special whistling signalling that he arrived. We rushed out in great happiness and unlocked the front gate and there he was, tired and dirty in strange clothes, but happy to be finally home.

I could hardly wait while he bathed and dressed into his own clothes and had a good supper. He then related what happened. I remember his every word.

"I was lucky. I didn't see any fighting. The officers suddenly found important business in the rear and left. Soon even the Company Commander and Sergeant disappeared. The front just fell apart."

"I thought, it would be crazy to stay and become a prisoner of war, after all I am so close to home. I know the countryside and know some of the farmers whose machinery I repaired. So I took off too and hid in a thicket in a gully of a creek. After dark I started out and I walked through the back roads where I thought there wouldn't yet be patrols. I was always watching out and ready to hide."

"The farmer acquaintances fed me and gave me the old civilian clothes and hid me. I walked during nights from farm to farm and hid during the day. I didn't have any Hungarian papers and didn't want to be caught. After dark I came in through the back streets behind the cemetery, cut through it and the side street opposite our house. Nobody saw me."

I was very happy and thought that he would never leave us again. The whole city was happy that we were Hungarian once more.

Slowly we were getting used to the new circumstances Business in the shop was carried on as before. There was rationing of food, clothing and other things. However, we ate relatively well, as we were getting extra food from farmers whose equipment was repaired in the shop.

New officials came from the "Mother Land." All the Yugoslav officials were replaced. Their high-handed humiliating behaviour resulted in ill feelings toward them. I will never forget an incident I witnessed. About a year later, we were in the midst of war and everything was rationed. My Mother and I, my Aunts and neighbourhood Ladies were standing in line in front of the butcher store awaiting its opening. There were some meat rations distributed that day. A lady, instead of getting in line at the rear, walked up to the front to be the first. At this there were murmurs among the ranks and older grand fatherly man told her to go to the rear. She replied "But I am from the Anyaország (Mother Land)." "So what? I am from the Apaország (Father Land)!" said the old man. Ashamed she just slunk away...

Not only my childhood, but my entire life was affected by tragedy caused by the war. In July of 1942 both my Father and Uncle Feri were called up and sent to the Russian front on the Don Bend from where they never returned...

IN MEMORIAM

TERÉNYI FERENC

Volt nekem bőrömön szerzett tapasztalatom az ÁVO-val is, de a mindennapok nyomorúságát is első kézből ismertem. Láttam édesanyámat könnyezni, mert nem tudta, mit tegyen az asztalra, álltunk hajnali 4-kor sorban, hogy kenyeret kapjunk ahhoz, hogy amikor végre ránk került a sor, közölgjék, hogy már kifogyott...

Október 24-én hajnalban Abonyi Miskával vártunk az első vonatra. A vonaton egymás szájából kapkodták a híreket az utasok, hogy Pesten a belvárosban lövöldözés van, de legnagyobb a balhé a Rádiónál. Miskával nem szálltunk le Kispessten, hanem bementünk Kőbányáig. A Zalka Máté téren egy teherautón egy fiatalember torkaszakadtából átkozta a kommunistákat, és mondta, hogy a Rádiónál az ávosok lövik a magyart. Kérdezte, hogy ki jelentkezik, hogy segítsen. Miska meg én egyszeriben felugrottunk a platóra. Az Üllői úton letettek a teherautóról. Azonnal több 9-10 év körüli gyermek rohant meg, egyikük zsírpapírba csomagolt puskagolyót nyomott a kezembe. Nincs puskám, mondtam a gyerekeknek, erre ő visszaszólt, hogy majd lesz. És mutatta a Rádió felé az irányt....

A Práter utcában mindkét oldalon ágyúk álltak, kifelé irányítva. Az örök nem kértek magyarzkodást, csak megkérdezték, hogy „beállni jöttetek?”, majd egy fiú bevezetett a Páter utcai iskolába. Egy asztalnál egy lány ült, mellette egy megtörtnek látszó bácsi. A leány az adatainkat beírta egy könyvbe. A bácsi azt mondta, hogy ő a parancsnok, most jött ki a börtönből és erős nemzetőr csapatot akar kiképezni.

Felvezettek bennünket az emeletre, ott megmondták, hogy mi vagyunk a második század. Hozzánk, albertirsai fiúkhoz, még egy csomó fiút osztottak be, másnap reggel pedig tűzoltó egyenruhákat, majd puskát kaptunk. Századparancsnoknak egy kiszolgált katonát választottunk, a tizedparancsnokunk Radics Gyurka lett, a helyettesének engem neveztek ki. Erre nagyon büszke voltam.

Később Radics egy vita után átadta a tizedparancsnokságát nekem. Ettől kezdve őrmesternek szólítottak...

(Részlet Dancs Rózsa: Add tovább a lángot - a kanadai emigrációba kényszerültek élettörténetei c. interjúkötetéből)

SZÁSZ RÓZSA ÉS 1956

Folyóiratunk hűséges olvasója, képzőművészeti kiállítások rendszeres résztvevője – szakmai életrajzán kívül egyebet nem is tudunk Szász Rózsról. Őt is az 1956-os forradalom utáni menekülthullám sodorta magával. Felkérésünkre, hogy meséljen Montreálba érkezésének körülményeiről, azonnal igent mond.

Újságíró szakos voltam. Azon az októberi napon sokáig bent maradtunk a szakosztályon. Már éjfél is elmúlt, de az újság még félig sem volt készen. Az első éves hallgatók feladata volt a tanév első diáklapszámának az összeállítása. A telefon folyton szólt, egyre újabb és újabb eseményekről értesítettek, képtelenségnek tűnt lépést tartani velük. Három napig bent rekedtünk a szakosztályon – egy tanársegéd és öt diák. Ekkor vették körül az egyetem épületeit az oroszok.

Amikor az Országház körüli csatározásról értesítettek, akkor már sejtettük, hogy az újságunk tartalma meghaladja majd a szokványos diáklap színvonalát, mert nagyobb fontosságú dolgok kerültek bele, mint csak egyetemi hírek.

Pár nappal később Éva barátnőmmel ki akartunk menni a diákotthonból, hogy körülnézzünk és meggyőződjünk, hogy valójában mi van kint. A harmadik emeleti ablakból lelátunk a főbejáratra, ahol két ávos éppen a bentlakókat kereste. Még idejében észre vettük őket, pillanatok alatt összekapkodtuk az igazolványainkat és némi ruhadarabot, majd átléptünk a szomszéd ház padlására. Onnan jutottunk ki a Nyugati pályaudvarra, és felszálltunk a Nyugat felé induló vonatra. Ahogy a szerelvény kidöcögött az állomásról, akkor döbrentünk rá, hogy tulajdonképpen a körülmények választottak helyettünk – mert egyikünk sem akart elmenni az országból...

A határ közelében egy kis faluban vártuk be az estét, hogy a sötétség leple alatt elkerülhessük a határőröket. Szerencsénk volt, hogy elbújtunk egy bokorban, mert tőlünk nem messze az örök el is csíptek egy csoport menekültöt. Elszedték tőlük szegényes kincseiket, pénzt, órát és nevetve átvárták őket a határon. Nekünk észrevétlenül sikerült átmennünk Évával.

Ausztriában az újonnan érkezőket beterelték a templom alagsorába, ahol egy fiatal pap hálaadó imát vezetett. Másnap reggel szétválogatták az embereket és különböző csoportokat alakítottak ki – külön-külön az egyedülállókat, a családokat és a diákokat. Autóbuszra kerültünk, és elindultunk déli irányba. Amíg döcögött velünk a busz, volt elég időnk, hogy felértékeljük a kialakult helyzetünket. Mi, akik soha nem gondoltunk arra, hogy kimeneküljünk, most az ismeretlen, bizonytalan világ felé haladtunk. Éva harmad éves bölcsészhallgató volt, én első éves újságíró szakos – cél nélkül menekítettük az életünket. Én mindig a művészetek iránt érdeklődtem, de a párt irányította a pályaválasztásunkat is – így belenyugodtam, hogy talán újságíróként műkritikus pályához is közelebb kerülhetek. Közben próbáltuk kényszeríteni magunkat arra is, hogy álmodozzunk a jövő

lehetőségeiről.

Tehát senki nem tudott arról, hogy a bentlakásból egyenesen Ausztriáig „futottak”?

Éva, aki szintén pécsi volt, más helyzetben volt otthon, mint én. Neki volt egy kedves, meleg családi köre, velük már megbeszélte az esetleges kimenetel lehetőségeit. Nekem alig volt családom. A mamám, aki elve-

sztítette pár napos kisbabáját, az állami árvaházból, mintegy pótléku, kiválasztott egy három napos kislányt. Így kerültem hozzájuk. Nagyon jók, kedvesek voltak hozzám, én igyekeztem jól tanulni, de szegények voltunk. Továbbtanulásra csak ösztöndíjjal gondolhattunk. A bátyámmal együtt próbáltunk jó tanulmányi színvonalat fenntartani, hogy megkapjuk az ösztöndíjat. Amire bekerültünk az egyetemre, mindkét szülő meghalt.

Évának ebből a szempontból könnyebb volt az élete, mert szerettei köréből szakadt ki, de éppen az ilyenfajta előny tartja vissza is az embert. Nehezebb volt elindulnia.

A busz Dél-Ausztriában egy üres turista nyaralóban rakott le bennünket. Addig azonban tudtunk gondolkozni a közelmúlt eseményein is, amelyekhez túlságosan közel voltunk, ennél fogva nem voltunk képesek tiszta képet kialakítani magunknak a dolgokról.

Azt láttuk, hogy egy héttel előtte a körút közelében lévő orosz kulturális könyvtárból kidobálták az utcára a könyveket, és éljenző, nagy tömeg jelenlétében hatalmas máglyán elégették azokat. A magam részéről mindig szerettem a könyveket, és ez a rombolás érthetetlennek tűnt számomra. Volt még néhány, akkor esztelennek tűnő dolog, de senkinek nem volt ideje felvilágosítani bennünket, akiknek a feladata akkor éppen a kapott feladatunkkal kellett volna megküzdenünk, hogy az ösztöndíjunk megmaradjon.

Az ausztriai falusiak finom karácsonyi vacsorával kedveskedtek nekünk. Talán negyvenen voltunk abban a nyaralóból rögtönzött gyűjtőtáborban, két professzor és három tanársegéd kivételével mind diákok. Ők gondoskodtak arról, hogy ne unatkozzunk, tanítottak, szemináriumot szerveztek nekünk.

Január elején vittek el bennünket Bécsbe. Az egyik egyetemen a különböző országok kulturális attaséi interjúvoltak meg mindenkit, felvilágosító előadásokat tartottak a lehetőségekről, hogy hogyan folytathatnánk a tanulmányainkat az egyes országokban. Csaknem minden egyetem egy évi ösztöndíjat ajánlott fel. Csak Ausztráliában és Kanadában kaphattunk volna esélyt esti tanfolyamokra. Azt be kellett látnunk, hogy egy évnyi nyelvtanulás senkinek nem elég ahhoz, hogy olyan színvonalon haladjon, hogy megtarthassa az ösztöndíját.

Ugyanakkor már híre ment annak, hogy a kanadai külügyminiszter, Lester B. Pearson meggyőzte a parlamentet, hogy Ka-

nadának érdeke segítséget nyújtani a bevándorló diákoknak, akik pár év alatt befejezik a tanulmányaikat és képzett szakemberekként hozzájárulnak majd a fiatal ország fellendüléséhez.

Ahogy megérkeztünk Kanadába, Montréalba, a lányokat egy nyugdíjas otthonban helyezték el, majd a YWCA-ben kaptunk szállást. Ahogy mindenki letelepedett, komolyan elkezdtünk tanulni. A McGill Egyetem diákszövetsége közbenjárásával létrehozták a Petőfi Házat, ahol két hónapos nyelvtanulást tartottak. A kurzusok elvégzése után a McGill adott 30 dollár kölcsönt annak, akinek szüksége volt az első fizetésig. Ezzel indultam.

Nehéz volt megszerezni azt a bizonyos első fizetést?

Az első állásom a Bell telefontárolón volt, ahol mint műszaki rajzoló dolgoztam. Amikor meghallottam, hogy van egy művészeti stúdió, áthelyeztettem magam oda. Két év múlva megkaptam a B.A. képesítést. Elvégeztem a tanárképzőt, és 32 évig tanítottam rajzot középiskolában.

Mikor kezdett kerámiával foglalkozni?

Eredetileg keramikusi képesítem volt. A tanítással párhuzamosan mindig folytattam ezt a tevékenységemet is. Beléptem a Potters Club-ba Westmount-ban, ott kezdtem aztán kiállítani a munkáimat.

Ezideig 60 csoport kiállításán vettem részt és hat egyéni tárlatom volt a Canadian Handicraft Guild-ben. Az iskolai nyári szüneteket arra használtam fel, hogy mindig újabb és újabb vidékeket mentem felfedezni, hogy minél jobban megismerjem a környezetemet. Részt vettem a művésztelepeken is, akárhányszor alkalmam adódott.

Az egyik legérdekesebb kurzus a Vancouver melletti Metchosis International Summer School of the Arts, a MISSA volt, ahol a keleti és nyugati művészeti filozófiát tanulmányoztuk és ennek a filozófiának az alkalmazásával alkottunk.

Tanulmányokat folytattam a mexikói University of Guanajuato-n is, ahol Summa cum laude-val megszereztem a mesteri diplomámat.

Szász Rózsa alkotás közben

BÉKÉS JÁRÓKELŐK EGY MELLÉKUTCÁBAN, A NYUGATINÁL

Egyszer csak golyók kopogtak a falon. Egy kapualjba húzódtak. Aztán csend. Valahol távolodó lánctalpak. Addig aznap nem történt semmi. Igazán semmi. Éjjel néha elhallgatott a rádió – talán áramkimaradás? Ismeretlen zajok. Persze, csak annak ismeretlen, aki a világháború és az ostrom után született. Voltak már köztük iskolások is. A nők cipője a kockaköveken. Inkább csak a sarka.

Ha a sarkon befordulnak, otthon lesznek. Csak egy saroknyira a csend. Mint amikor eláll a zápor és esernyő nélkül igyekszel haza. Nem mondhatnám, hogy futottak, de siettek. Kovácsné és Kovács. Járókelőknek gondolnád őket. Mindenki lehet Kovács és Kovácsné, bárki.

Bárki lehet járókelő. Bármelyik évben lehet kicsit ködös az ős.

Utólag senki sem tudta megmondani, fogták-e egymás kezét. Kovácsné valaki gyomron vágta. Vagy csak képzelődik. Sietősre fogta a lépteit Pár lépés a sarokig, további néhány lépés a kapuig.

Kovács észreveszi, hogy Kovácsné megbotlott. Fel akarja segíteni. Túl nehéz, pedig alig ötven kiló. Karcsú, fiatal nő, két hónapja Kovácsné. A házban senki sem tudta a lánynevét.

Kovács meg azt nem tudta, kit hívjon segítségül. Ha a hóna alatt emelte meg, a feje csuklott le, ha a lábánál fogta, makacsul feküdt a kövezeten.

Testét betakarta a Szabad Néppel (tényleg szabad volt már!), száját a Népszavával. Elszakadt, Kovács szava elakadt. Valaki mentőt hívott.

Kovácsné az út közepén, a kockakövön.

Szája letakarva. A Népszava. Szeme az újság felett mereven nézte a semmit. Egyetlen pontot a semmiben. Az ég nem volt kék, szürke volt. A szeme fáradték. Mintha üveg mögül...

A kövezet csillogott. A vére alvadt.

Májlövés. Menthetetlen volt abban a percben – szólt a mentőorvos, azzal becsukta a táskáját.

De hiszen jött tovább mellettem – akarta mondani Kovács. És nem hallottam semmit. És láttam, amit nem akartam látni. Le sem hajolt, émelygett a gyomra.

Eszébe sem jutott, hogy ekkora csend van és ekkora csendben akár füttyölnek is. A golyók.

1959. március 21-én, a Tanácsköztársaság 40. évfordulóján végezték ki a nagykorúságát éppen csak betöltött Mansfeld Pétert. Egy szakasz ünneplőbe öltöztetett karhatalmista jelenlétében a hóhér nem törte el Mansfeld Péter nyakcsigolyáját, így a szerencsétlen fiatalember még 13 percig vergődött a halál beálltáig.

ISTEN ADJON NEKI ÖRÖK NYUGODALMAT!

ADY ENDRE

VÉN FAUN ÜZENETE

Bús maskarája a világnak,
Apolló, a faun-mezű:
Üzenek néked, Léda. Várlak.

Tavaszz van itt a Duna-tájon
És én olykor vért köhögök,
Szép itt az élet, csupa álom.

Pán-kereső utamba most már
Mámor-gályák utasa, én,
Itt állok a zord Bizonyosnál.

A lelkem még ronggyá-szedettebb,
Testem röpítné könnyű szél
Hádesz felé. És, és: szeretlek.

Új dalokat nem hallasz tőlem,
Csókom sincs csókolnivaló,
De kellesz e tavasz-időben.

Hogy akkor majd reám hajoljál,
Fülembé csókold, mit te tudsz:
„Csúf faunom, Apolló voltál.”

ENDRE ADY

MESSAGE OF THE OLD FAUN

The cheerless guy of world am I who
's Apollo in a faun-like guise:
I send you message, Léda. Wait you.

Spring floats above Danube, below'd stream
And I cough sometimes only blood,
The life is fair here and full of dream.

My way's seeking for Pan and fullness,
The guest of bliss-gallies, it's me
Who stands here at the rough, raw Sureness.

My soul is tatter'd, it is its due,
A playful breeze flies my bad frame
To Hades. And I love you, love you.

You will not hear more new songs of mine,
My kisses are not to be kiss'd,
But I do need you in this spring-time.

So you bend over me and follow,
Kiss in my ears you know alone:
„My ugly faun - you were Apollo.”

KOCSI-ÚT AZ ÉJSZAKÁBAN

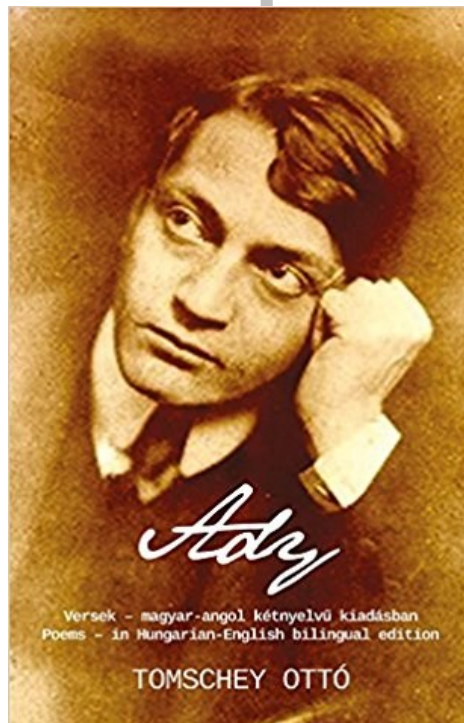
Milyen csonka ma a Hold,
Az éj milyen sivatag, néma,
Milyen szomorú vagyok én ma,
Milyen csonka ma a Hold.

Minden Egész eltörött,
Minden láng csak részekben lobban,
Minden szerelem darabokban,
Minden Egész eltörött.

Fut velem egy rossz szekér,
Utána mintha jaj-szó szállna,
Félig mély csönd és félig lárma,
Fut velem egy rossz szekér.

Megjelent

Tomschey Ottó Ady-
fordításkötete

RIDE IN THE NIGHT

How broken's today the Moon,
And how dismal and mute is this night,
Today I am how sad and not blithe,
How broken's today the Moon.

All the Wholes are broken now,
And all the flames flare up in small
parts,
And all the loves are broken in hearts,
All the Wholes are broken now.

Bad cart is running with me,
As if a cry of pain would there sound,
Profound's the still and partly din's
round,
Bad cart is running with me.

Translated by Tomschey Ottó

<https://www.amazon.com/dp/9631279057/>

<http://undergroundbolt.hu/ady-magyar-angol>

AYKLERNÉ PAPP ZSUZSA

IN MEMORIAM

YITZHAK LIVNAT, SZÜL. WEISZ SÁNDOR
(1930-2017)

Szomorú szívvel jelentjük, hogy drága Suti (Yitzhak Livnat), a Rákóczi Családi Kör tagja, lelkes barátja és pártfogója, március 26-án elhunyt. Suti a Holokauszt túlélője volt, aki nagyon hitt abban az összetartó munkában, amelyet a torontói Rákóczi Alapítvány végez évről évre a Magyarságismereti Mozgótáborban már 24. éve. Minden évben eljött a budapesti záróünnepségre, hogy találkozzon a résztvevőkkel. 2016 nyarán is azt mondta: "Jövök, ha csak négykézláb is!" Ahol csak lehetősége volt, terjesztette jó hírünket. Kárpátalján született, mint Weisz Sanyi, izig-vérig magyar zsidó család negyedik gyermekeként. Mindannyiunknak jó barátja lett. Szülővárosában, Nagyszőlősen emléktáblát állított fel, amelyben megemlékezett az ottani keresztény és zsidó családok összetartozásáról. Nekem különösen nagyon közel nőtt a szívemhez, amikor élete történetének egy részét a *Megtagadva* c. könyvemben megírtam. Nagylelkűségét örökre a szívünkbe véstük!

Elhunyt egy nagy magyar ember, a megbékélés harcosa.

Nyugodjál
békében, drága
Suti!

On behalf of the Rakoczi Foundation, it is with deep sadness that we announce the passing of our dear friend and member of the Board of Directors, Mr. Yitzhak Livnat, who was known to all as "Suti." He was a dedicated member of the Rakoczi Family Circle and supported the work of the Foundation through the Students Without Boundaries program. Each year, he flew from Tel Aviv to Budapest in order to personally meet the students and participate in the closing ceremony. He sat in the audience with the students as they watched the screening of the documentary film "Outcasts: A Love Story," which included the story of his life as a survivor of the Holocaust. He was born in Kárpátalja as Sándor Weisz. For the students, it was always such an emotional experience to meet with this amazing man, this Holocaust survivor who was so concerned about their fate. I had the great privilege to be his friend and write his life story which has been published in English, then later translated and published into Hungarian and Hebrew.

Suti we will miss you terribly!

Susan Papp

ÖSSZETARTOZUNK (DALSZÖVEG)

R. Egyszer megszülettünk, ezért majd egyszer meghalunk,
Adj hálát érte, hogy még együtt vagyunk!

Mert volt már pár utunk és sok mindent tudunk,
De legfőképpen azt, hogy összetartozunk.

1. Csak ahhoz kell most erő, hogy jó kedvünk legyen.
Ígérem neked, ígérd meg nekem,
Hogy bármi lesz velünk, bármennyit tévedünk,
Mindig megbocsáthatunk, mert egymásért vagyunk.

R.

2. Te is tudod jól, hogy gyengék, törékenyek vagyunk,
A szándékunk lehet jó és mégis hibázhatunk,
Mert könnyű bántanunk egymást, vagy önmagunk,
De nem hazudhatunk, mert egymásért vagyunk.

3. És ha jönnek rossz idők, elbúcsúzhatunk,
De ne hidd, hogy ettől már meg is változunk,
Mert volt már pár utunk és sok mindent tudunk,
De a legfőképpen azt, hogy összetartozunk.

Bojtorján zenekar. Szövegíró: Horváth Attila

Ilosvay Gusztáv, Sidney, Ausztrália

HORVÁTH GÁBOR MIKLÓS

kocsma

egy torzonborz férfi csak beszélgetni jár
a talponállóba mert otthon egyedül
egykori párja urnája várja vele
szót váltani pedig már nemigen lehet
a részeg vendégek vevők minden jajra
érzelmeiknél csak szomjúságuk nagyobb

ha kezükben a pohár nincs az a kízó
bánat amit le ne vennének a férfi
meggyötört válláról még olyan cimborá
is akad aki képes ötvenhetedszer
végighallgatni figyelmesen a dráma
férfizokogással kísért történetét

agydagánat tüdőrák és combnyaktörés
már maga is meséli a tragédiát
azonnal jelzi ha valami kimaradt
az aktuális változathoz a ténnyel
hogyan az isten elszakította egymástól
a két szerető párt maga sem ért egyet

honnan tudhatná hogyan élt a szerető
pár mennyit szenvedett az asszony lelketlen
férje mellett milyen önző módon kezdte
távol tartani mindenkitől csak azért
hogyan kedvére tudjon uralkodni rajta
csak hogy a kiszolgáltatottság sem örök

igaz súlyos árat kell fizetni érte
bátran ki kell lépni az árnyékvilágból
ha a szervezet nem végzi el a munkát
a tehetetlenség az öröm nélküli
élet melegágya a halálos kórnak
így szabadult meg az asszony a férjétől

azóta a férfi naponta meséli
milyen csodás élete volt asszonyával
ma már maga is elhiszi a kitalált
történetet elmondja mennyit segített
a haldoklónak ám ennek is ára van
háromszor két deci bor a társaságnak

gép

megint itt vagyok nézem a fényes lapot
tisztán láthatom most születő szavaim
milyen kárörvendően vigyorognak rám
miért ne írhatnék laptalon jó verset
szüette íróasztalon gyertya mellett
kell fájdalommal szülni remekműveket

lehetséges e fényes szerkezet arra
is képes hogy helytelenül egymás mellé
nyomkodott betűimet észrevétlenül
nyomban az örök sötétségbe taszítsa
mért ne lehetne valamiféle titkos
jól ápolt kapcsolata az égiekkel

lángszavú költő billentyűzz tehát tovább
mindenhol szolgáló számítógépeden
nyisd ki lelked ablakát bármikor ha kell
buszon villamoson franciaágyadon
ne tűnhessen benned el amit általad
szeretne üzeni az ég és ez a gép

apa

nem éreztem semmi problémát amikor
anyám kórházba vittük és te egyedül
mentél fel lifttel a hatalmas lakásba
talán még az is eszembe jutott hogy most
kipihenheted a mosást porszívózást
főzést vasalást szerelést bevásárlást

mindig van bütykölnivaló a ház körül
de egyszer azt mondja az ember hogy elég
számodra érkezett ez a pillanat
nem tudhattál róla csak a szervezeted
döntött elég a megpróbáltatásokból
ettől kezdve csak önmagával törődik

sajnos későn jelezte a tragédiát
műtét után az orvos pár napot mondott
fogtad két kézzel a kórházi ágy szélét
indultál repülni az ismeretlenbe
mégis úgy érezted túl vagy a nehezén
és ez a repülés nem választ el azoktól

akiket szerettél és virágot vihetsz
Újvárbá szüleid sírjára mint mindig
amikor már lombosodni kezdtek a fák
élni akartál szófogadó gyerekként
erőlevest ittál dicséretet várva
két hétig játszottunk fordított szerepet

én nyugtattalak ne félj mert nincs semmi baj
a könnyeim elárulták hogy nem igaz
s te mindent igyekeztél elhinni nekem
mint aki elhatározta hogy csak a jót
hajlandó befogadni már a világból
így söpörtünk ki magunkból minden rosszat

FODOR ALBERT

BORJÚLOPÁS

Géza és Árpád egyivású legények voltak, szegény legények, ahogy az a mesében is áll. Napszámra, erdei munkára jártak, aztán beálltak a vasúthoz pályamunkára. Mindenütt szerényen fizettek, de más sem volt gazdag. Az egész falu szegény volt. 1947-et írtunk. A nagy szárazságnak vége volt, de az új termésre még várni kellett. Főleg nem volt kenyér és nem volt puliszka. Aztán virágzás után elkezdték a pityókafészkek oldalát vájni, hogy kicsikarjanak egy-két pityókát az örökös paraj s egyéb zöldség mellé, vigyázva, hogy ne tegyék tönkre a fészket. Került ugyan gomba és erdei gyümölcs, de bizony kevés vigasz volt az kenyér és puliszka nélkül. Mindenki úgy küszködött, ahogy tudott. Mindenféle burjással, szulákkal, csihánnal tartották a disznókat, hintó nélkül, s csúf soványak voltak, nem ígértek sok zsírt. Az emberek erősen várták a cséplést. A földeken bitang gabona várta az aratást, mert tavasszal nem volt vetőmag, s a vetés a legtöbb helyen elmaradt. Szomorú volt a kilátás. Szűk lesz a kenyér jövőben is, mondogatták. S mikor a gazdaembernek is kevés van, nem fogad napszámot. A legények a vasútnál kaptak – nem rendszeresen – pályamunkát, amiből úgy-ahogy megvoltak, de a nincstelenségnek megvan a lelki visszaütője is.

Birtokos embernek lenni falun rangot jelent, napszámot lenni pedig nem az. Persze, ez a 'rang'-kérdés sok dologtól függ, de a föld az alapja mindennek. Géza félárván nőtt fel, az édesapját nem ismerte. Volt egy testvére, sokkal kisebb, mint ő, akit a falu zabigyerekek tartott, s ha közben még bitangnak is mondták a sértegetők, mély sebet hagyott a lelkében. Az anyjuk, Ida, visszahúzódott asszony volt, s ehhez körülbelül hozzájárult a balról jött gyerek is, de ezenkívül is volt elég gondja. Élt az édesanyja – már tehetetlen öregasszony –, tehát négyen voltak a családban, s csak Géza hozott haza néha pénzt. De ő is már a saját jövőjét egyengette. Csakhogy az a jövő lassan egyenesedett. Ő is visszahúzódó ember volt, de hogy természetéből-e vagy helyzetéből adódóan, ki tudja. Érezte ugyanis, hogy ő nem divatcsináló a legények között, ő csak örvend, ha befogadják, bár néha a hasonzorúek között ő is tudott 'központ' lenni. Ez az érzés tudat alatt már iskolás korában elkezdődött, ahol ő a gyengébb tanulók között bukdácsol. Szintén ki tudja, hogy a vele született butaság vagy a sok hiányzás miatt. Valóban pedig nem volt ő sem buta, sem okos – ezt a gyakorlati élet számos esetben megmutatta, de azért érezte, hogy nem ért úgy az emberi dolgokhoz, mint sok más társa. Ő nem tud új s érdekes dolgokat kitalálni, könnyedén viccelni. Érzelmait ösztönösen élte meg, nem tudott róla árnyaltan beszélni, így udvarolni is rosszul tudott, pedig mély érzelmei voltak, akár barátságról, szeretetről vagy gyűlöletről leltégyen szó. Érezte ezt a hiányosságát, de nem tudatosan. Mindezeket az ösztönök szintjén élte meg, s ezért haragosainak is nehezen tudott megbocsátani. Mindig úgy érezte, hogy neki igaza van, csak nem tudja az igazát kikaparni. Merthát – gondolta – azért volt vele valaki ilyen vagy olyan, mert ő csak egy ágról szakadt Dobos Géza. Ő majd megmutatja, gondolta néha magában. De nem

igen mutatta meg, vagy ha megmutatta, annak mindig rossz következményei voltak.

Ilyen alaphelyzetből kezdett nyíltan udvarolni Jucinak a háború befejezésétől kezdve, tehát már közel két esztendeje, mert ami azelőtt történt, az csak titkos vágyakozás volt. A frontélet viszontagságai alatt sokszor elábrándozott a jövőről, s elhatározta, hogy ha túléli a háborút, bátrabban lép fel. Leveleket is írt gondolatban, abban a helyzetben nem volt más megoldás, amúgyis idegenkedett ettől, mert hol tanult volna levelet írni?

Marosórbáról jött vissza, a csata utáni zűrzavarban maradt le a seregtől, de sok viszontagság után csak karácsony táján került haza. A közeledés nehézkesen indult. De a lényeg az volt, hogy elkezdődött valami. Sokszor megszakadt, de újra indult. Elkezdődött, mert Géza mutatós legény volt úgy ránézésre. Arányosan tagbaszakadt s jóképű. Ha Juci a fejére hallgatott, akkor mást keresett, jobb módút, ha a szemével nézett, leginkább csak Gézát látta. És amit a szem lát, az rendszerint ott van a szívben is. S közben megtapasztalta azt is, hogy nem minden legény kitartó. Géza mindig ott volt, hiszen ő a világ kezdetétől szerelmes volt Juciba, és nem is tudta elképzelni nála nélkül a sorsát. Ez a világ kezdete akkor kezdődött, amikor még serdülő legény korában utólérte őt Hidegkútnál az ösvényen, aztán közel egy órát együtt jöttek hazafelé. Jöttek és beszélgettek. De inkább Juci beszélt. Kedves is volt, meg csípős is. És még énekelt is. Találós kérdést is tett fel és viccet mondott. Sőt egyszer még azt is megkérdezte, hogy van-e szeretője. Itt milyen jó lett volna azt mondani, hogy te vagy az én szeretőm, de minden olyan hirtelen jött, hogy ez a jó lehetőség örökre elmaradt. De akkor ő még nem is tudta, hogy a lányoknak mindig lehet ilyent mondani, mert mégha ez hazugság is, udvarlásnak is lehet venni. Szegény gyerek – mondta Juci –, még szeretője sincs, és kacagott. Ekkor Juci nagy fölényben érezte magát. Ez a dolog újból és újból eszébe jutott, aztán egyszer azt álmodta, hogy Juci gúnyosan kacag rajta. De látta az arcát is, és többször is feljött ez az arc a képzeletében, és szép volt, s ilyenkor mindig jó érzés fogta el. S már ott is volt a szerelem. Érezte, tudta, ezt neki senkinek sem kellett mondania. Aztán mindig csak látni akarta, figyelte az arcát, alakját, ruháját, hangját, járását, míg bele nem ivódott minden a vérébe. Lassan tanulgatta a széptevés nyelvét, Juci pedig mondott hideget is, meleget is, de viselkedését meghatározta a módosabb legények viselkedése. Géza ezekkel módban nem versenyezhetett, de táncban igen. Volt is rá hajlama, de újabban tanulgatta is. Ilyen a szerelem, minden téren megmozgatja az embert. Hát Géza élt is vele. Falusi legénynek, akár szegény, akár módos, nem sok lehetősége van hétköznap a lányokkal cicázni, persze más az, aki már járhat vizitába, ezért a hétfégi tánc nagy lehetőség volt. Ő még nem tartott ott, hogy vizitába járjon. Ha könnyen megy a tánc, könnyebben megy a barátkozás is. Az egyik bálban történt, hogy bár a legények tudták, hogy Géza Jucinál érdekelt, az egyikük, Jucinál is módosabb, kétszer is elkérte tőle. Később Géza visszakérte, de éppen akkor a cigányok behúzták. Ott álltak

hárman, mint a hoppipa. Aztán Juci mutatta, hogy nagy melege van, és kihívta Gézát hűsülni. Hát ez világos üzenet volt mindkét irányba. A lényeg, hogy Géza megtudta, hogy Juci mellette döntött. Egyelőre. Mert milyen az élet? Legényeknél, leányoknál egyaránt. Bizony, hogy változó. Hát meg kell fogni, ami már a marokban van, mert a veszély fennáll. Géza jól tudta, hogy az ő kapcsolatuk még nem ment át a tűzkeresztségen, s hogy az első hibánál minden felborulhat.

Nekik nagyon kevés földjük volt, s ami volt is, oszlott a testvérével. A föld is, a ház is. Gazdasági épületek nem voltak. Az apja halála után a föld megromlott a csűrön, s utána romlott minden. Géza akkor kisgyermek volt, az anyja pedig akkora apátiába esett, hogy nem foglalkozott vele. Minden fából volt, tűzifára pedig nem volt pénz, hát elkezdtek feltüzelnéni az épületfát. Mintha magától értetődő lett volna, Géza úgy nőtt bele ebbe a helyzetbe, hogy természetesnek vette. Mikor nagyobb lett, s számot vetett a történetekkel, már késő volt. Juciéknak több földjük volt, és voltak gazdasági épületeik is. El tudtak tartani egy tehenet, akár még egy borjút is hozzá. És a cséplőgép is bement az udvarukra. No, de Géza józanéletű, jó munkás embernek látszott, s úgy gondolták a szülők is, hogy rá lehet majd bízni a jövő gondját. Most már ott tartottak, hogy készültek jelentkezni a papnál kihirdetésre.

Ekkor Géza a barátjával erdővágásnál dolgozott. Árpád, a barát, szintén napszámos legény volt, a közös sors hozta össze őket. Most fát döntöttek a fűrészgyárnak, egészen fenn voltak, közel a Hargitához. Egy lazább napon elmentek a menedékházhoz, csak hogy mert még nem látták. Útba ejtették a borjúcsordát, s beszéltek a pásztorral is, aki gyimesi csángó ember volt. Aztán hétvégére a délutáni tánkra hazajöttek a faluba. Vasárnap reggel valamilyen foglalatosságuk lévén Árpádeknél, egy háziműhely-lomtár féle helységben kresgéltek, s kezükbe került egy nyiló-záró vas-karika, hat-hét centis átmérővel, s egy hosszabbacska facsavar lógott le róla. Vajon mire használhatták ezt, kérdezték egymástól. Éppen ott ment el a fészertől az öreg Gál, az Árpád apja, facipőben s mezítláb, két gyulladt körömmel a lábán. Aztán ő mondta: Ez, fiam, bikavezető. Értetlenül néztek egymásra. Aztán Gál bácsi elmagyarázta. Jár ebbe a szegbe egy rúd. A faszeget belecsavarozzák, a gyűrűt pedig beleakasztják a bika orrába, összecukják és lezárják - így ni. Aztán a rúdnál fogva vezetik a bikát. Először ficánkol, de aztán beleszokik. Persze, melyik hogy. Nem lesz azért ő kezes bárány. Három ember mindig kell hozzá. Érdekes, az emberek mindent kitalálnak...

Aztán elváltak a templomba, délután a táncba, este vizitbe, hajnalban meg vissza a vágterre. Elég zsúfolt program, de hát ilyen a legényélet. Különösen ebben az utolsó fázisban komolyan kell venni, nehogy valami elromoljon. Felfelé az úton volt idő beszélgetni is töprengeni is. Gézát a jövő kiadások foglalkoztatták. Illik valami ajándékot venni a menyasszonynak, gondolta, magának is új ruha kellene,

csizma is; ő most az apjában jár, de nem nagyon lehet ágálni benne, megrogyant már. Az anyja, nagyanyja megvannak a magukéban, de Béni, az öccse nem állhat úgy a vendégek elé, ahogy most van. Neki is kell egy rend ruha, hiszen elő kell állnia, nem lehet eldugni. És ezek még csak a kisebb kiadások. De Juciéknál kell lakniuk, vagyis ahogy mondani szokták, a legény megy férjhez, ami nem nagy dicsőség, de hát ott több a hely, s Juci amúgy sem szeretné az anyját felcserélni az anyósával. Mostanig sem sok köze volt hozzá. Ilyen esetben jó volna előállni egy megfelelő összeggel, hadd lássák a vendégek, hogy ha háza nincs is, de pénze van. Ezt a pénzt az anyja mondatná be, fennhangon mint ajándékot, hadd hallja mindenki, neki pedig ne kelljen szégyenkeznie. Mindez nagyon szép, de honnan a pénz? Ami most van, az semmi, az nem elég. S még a lakodalom is pénzbe kerül...
- Hát mit lógatod az orrod, pajtás, nem kaptál csókot az este?, kérdezte Árpád. Mondj már valamit!

- A pénzen töröm a fejem, hiába spórolom, nem gyűl.
- Nem kell részegekedni, heccelte Árpád.
- Egy fél liter bort fizettem a tánuban, azon már nem spórolok.
- Be jó, hogy nekem nincs ilyen gondom, huncutkodott Árpád.
- Hát akkor adjál nekem kölcsön, halálomig megadom.
- Igen, halálozok a nagy harang.

Aztán elhallgattak, s úgy menegettek felfelé, gondjaikba burkolózva, s nem volt idejük gyönyörködni a „hasadó” hajnalban.

- Be kár, hogy nincs egy szép fiatal bika a csordában, szólalt meg aztán nagy későre Árpád. Nem hiába mondta a keleti bölcs, hogy nagy dolgokat csak séta közben lehet kitalálni. Merthát ugye, a célzából következett, hogy bika ugyan nincs, de üsző van. Aztán Géza vette fel újra a szálát:
- Te! mi lenne, ha...?

De nem folytatta. Vagyis egyformán járt az eszük, mindketten ugyanarra gondoltak. A bikavezető volt a hibás vagy a szomorú valóság, ki tudja.

- Nem tudom, de jó fogás lenne.

Aztán Géza is rábátorodott.

- Biztos, hogy az, de vajon lehetséges-e?

- Meg kell jól tervezni!

S már nem arról beszéltek, hogy illik, nem illik, hogy bűn ez vagy nem bűn, hanem a módozaton. Mindketten már rég gyóntak utoljára, lelkiismeretüket már befogta a moha. Persze, mindebbe a harag is belejátszott. A harag, hogy szerintük nincs igazság. Mert egyiknek van, a másiknak nincs. És ebbe már belejátszott az új „osztályharcos” politika is. Mert mint szegényembereket, ezek a szervezők mindegyre gyózték őket is. De mert a közvélemény gúnyolta, és megvetette ezeket a demokratákat - a falu csak kommunistáknak hívta őket-, ők sem álltak falnak. De azért ez a szegény-gazdag ellentét bennük is tudat alatt dolgozott, és ebben benne volt az agitátorok dumája is. Ezzel nyugtatták a lelkiismeretüket, amelyet, hiába akarták, nem tudtak becsapni. Érezték, hogy rossz úton járnak, de nem annyira, hogy lemondtak volna róla. Aztán még okoskodtak a terv gyakorlati részéről is, és közben megérkeztek.

Most már nem volt visszaút.

Munka után, munka közben mindig csak ezen járt az eszük. A bika csak az ötletet adta, ők már csak üszőre gondoltak. Még az egy-két éves üsző is rizikó, mert ha nem is veszélyes, de szilaj, s még mielőtt biztosan a kezében volna, veled együtt elszalad. Csak a csorda szélén lehet keresgélni, átellenben a pásztorral. Bajt okozhatnak a kutyák is, és még valami nem várt alak is lefigyelheti az egészséget. Forgatták a fejükben a lehetőségeket. Azt pedig még egyáltalán nem részletezték, hogy ha bármilyen kedvezőtlen eset bekövetkezne, mennyire mennének el az erőszakban. Azért valószínű, hogy ilyen esetben inkább elszaladtak volna. A gyakorlati megoldásokon töprengve, ez még eszükbe sem jutott. Két vezetékkötélre gondoltak, másfél-két méter hosszúakra, egyiket a szarvára, másikat az egyik első lábára hurkolnák, három lábon biztosan nem tudna elszaladni. Ha nagyon ficánkolna, sós darával csendesítenék. A bikavezető, azaz az orrgyűrű is ott lenne, de csak szükség esetén használnák. Ha anélkül is megy, akkor jó. Ez volt az alapterv, már csak ennek a részleteit firtatták. Aztán a következő hét végén felvitték a kellékeket. Az orrkarikát megolajozták, hadd csússzon könnyebben, s a facsavart belecsavarták egy rudacsának a végébe, jó lesz botnak felfelé. Vitték a sós darát, s még egy kiszuperált alumínium tálcskát is neki. Most már azon töprengtek, hogy ha sikerül a terv, hogyan lesz belőle pénz. Eladáshoz cinkos kell. Le nem vághatják, mert ki is kell mérni a húst, s ez feltűnő lenne.

- Csakis a Laci segítségével lehetne, mondta Géza. Laci közös ismerősük volt, még mészároskodása előtről ismerték egymást a vasúttól. Be kell menni hozzá, meg kell beszélni. Nekik is kell az áru. Aztán szerdán Géza bement a városba, mintha vásárra ment volna, és "benézett" Lacihoz is.

- Na, mi járatban?
- Megnéztem a vásárt.
- Talán bellérkedel?
- Miért ne? Szegény ember mesterség az is...
- Persze, persze. Na és mit mondanak a tehének?
- Az egyik azt mondja, mészáros áru szeretne lenni.
- Az lehet, ha jó az ár és jó a portéka.
- Hát megnézed. Behajthatjuk-e hozzád?
- Be. Aztán ha nem stimmel, eladjátok a piacon.
- Rendben.
- Aztán mikor hozod?
- Azt nem tudom, de hamarosan.
- Aztán ridegen ne hozd ide, én nem etethetem. Valami hús legyen rajta.

Hát bizony Géza ennek nem örült. A havasi legelőn nem kővérek az állatok..., de ki volt téve a helyzetnek, s végülis igazat adott Lacinak, egy mészáros másként nem beszélhet.

- De hogyan vegyek én darát, mikor most az egész világon nincs dara? Nálunk is csak a tyúkoknak jut egy kevés, másképp nincs tojás. Most az egész világon csak rideg marha van, egyenek az urak is csak csontleves. Esetleg meg próbálunk valami jó kaszás takarmányt.

Ennyi volt az egyezés, meg aztán, hogy ha szükség, még hírt ad. Ment haza örömmel, mert lehetett volna ez még rosszabb is. Mivel az idő hűvösre fordult, a pásztor többször is le-

eresztette a csordát egészen a vágterig. Ilyenkor megpróbálták ők is okosodni. Kiválasztottak egy-két tinócskát, és elkezdtek sós darával szelidítgetni. Nyalatták és simogatták, amennyire csak engedte. Úgy gondolták, hét végére ráköthetik a köteleket. Az orrkarikát pedig csak akkor, ha rosszalkodik. Általában a pásztor féldélután kezdte felfelé terelgetni a csordát, azelőtt tehát meg kellett ejteni a dolgot. Elkészítették a cuccot haza felé, és elvitték a szállástól, hogy oda többet már ne kelljen visszamenni, és a felszereléssel elmentek. Közben azonban kiegészítették ezt egy harmadik kötéllal, mert úgy gondolták, hogy egy hosszabb kötelek nehéz lesz ráhurkolni, ezért egy rövidebbet hurkoltak, s úgy számították, hogy összekötik a harmadik kötéllal.

A csorda nagy, erdős területen legelt, a pásztor nem volt látható, és szerencsére kutya sem volt a közelben. Keresték, és meg is találták a kiszemelt állatot, és elkezdtek terelgetni, csalogatni a darával elfelé, távolabb a csordától. Sikerült is kikerülni a csorda látóköréből. Akkor letették a tálcskát a földre, hadd nyalja kedvére. Az előkészített hurkot sikerült ráhúzni a fejére, aztán a lábára is. Ezt úgy oldották meg, hogy a lábát ne kelljen felvenni. A kötélen végén hurok volt, átvették a lábán, és a végét befűzték. Mikor a köteleket rászorították, a borjú elkezdett ficánkolni, három lábon szökdösni, de érezték, hogy a kezükben van, hagyták is, hadd ugrálja ki magát. Aztán lassan megcsendesedett. Géza felvette a tálat, és csalogatta. Indulni azonban nem indult. Hát vártak, hadd "érjen az esze." Közben babusgatták, vakargatták, különösen az álla alatt, azt nagyon szerette. Kinyújtotta a fejét, látszott, hogy nagyon élvezi. Aztán jött újból a csalogatás. Az Árpád kezében volt egy vékony pálca, de nem akarta használni, inkább a két kezével jól megnyomta. S lám, megidült. Lassan persze, de lépegetett. Föltétlen el akartak érni a közeli bokrosig, hogy ott rejtve bevárják a sötétet. Haladtak is lassan, csak egyszer rázta meg az állat a fejét erősebben, de Árpád meghúzta a lábas köteleket, és három lábon megcsendesedett. Rögtön kapott is egy nyalintás abrakot. Így haladtak kínlódván, és lassan el is érték a bokrost, s ott egy vékonyabb fához megkötötték. Aztán leültek pihenni, megbeszélni a tapasztalatokat s a további terveket. Főleg, hogy milyen utakat, ösvényeket válasszanak, hogy lehetőleg ne találkozzanak senkivel. Holdvilágos éjszaka ígérkezett, ami nekik éppen megfelelt, s amikor annyira szürküldött, elindultak.

Az indulás jól kezdődött. Géza odatartotta sós darás kezét a tinó szájához, megnyalatta, és el kezdte csalogatni. Hátulról Árpád megszólította, meg is koppintotta, és a tinó megindult. Szépen jövégettek, persze megállásokkal.

A legények tehát mident jól kiterveltek, és be is jött minden, csupán eggyel nem számoltak: Bertával.

Ki volt Berta? Berta a Géza nagynénje volt, vénleány, de már messze a leánykortól, körülbelül negyven-negyvenöt éves, akinek az életvitele egy nagy furcsaság, egy nagy talány volt. Messze a falutól, a "kultúrzóna" és az erdő határán épített egy házat, illetve egy lebúj-putrit, olyant, amilyent csak egy asszonykéz tud építeni, nagyon kevés segítséggel...

(Folytatás a következő lapszámunkban.)

BABITS MIHÁLY

HAZÁM*A ház*

Röpülj, lelkem, keresd meg hazámat!
 Áll a régi ház még, zöld zsalúja
 mögött halkul anyám mélabúja:
 ősz hajú, de gyermekarcú bánat.
 Röpülj, lelkem, keresd meg hazámat!
 Itt a szoba, melyben megszülettem,
 melyet szemem legelőször látott;
 itt a kert, amelyben építettem
 homokból az első palotákat.
 Amit én emeltem, mind homok volt:
 de nagyapám háza bizton áll még
 s éveimből, e fojtó romokból
 hogy révébe meneküljek, vár még.

A város

Kelj fel, lelkem, keresd meg hazámat!
 Nem egy szűk ház, az egész kis város
 mint egy archipelagus vár nyájas
 zöldje közt a tenger akácának.
 Szállj ki, lelkem, keresd meg hazámat!
 Ott a szőlőhegy, a tömzsi prэшáz,
 mely előtt ülve ha szertenéztem,
 dallá ringott bennem kétség és láz
 s amit láttam tejszín napsütésben,
 mind hazám volt! Lenn az utca híven
 nyúlt alattam, mint a futószőnyeg
 és a dombsor hullámozott, mint szívem,
 halkán hullva égig a mezőnek.

Az ország, mappa szerint

Röpülj, lelkem, keresd meg hazámat!
 Enyhe dombsor, lankatag magyar föld!
 S az a róna túl már a nagy-alföld
 szemhatártól, ahol a nap támad.
 Röpülj, lelkem, röpdül át hazámat!
 Szemhatártól-szemhatárig, s újra
 merre emléked, a halk selyempók
 vonja szálát, szállj a rónán túlra,
 s át hol állnak a bolond sorompók:
 és akármit ír a kard a rögre,
 lankád mellől el ne bocsásd bérceid:
 ha hazád volt, az marad örökre;
 senkisémet bíró, csak ahogy érzed!

Az igazi ország

Szállj ki, lelkem, keresd meg hazámat!
 Oly hazáról álmodtam én hajdan,
 mely nem ismer se kardot, se vámot
 s mint maga a lélek, oszthatatlan.
 Álmodj, lelkem, álmodjad hazámat,

mely nem szorul fegyverre, se vértre,
 mert nem holt rög, hanem élő lélek.
 Galamb álm! s rókák rágtak érte;
 odu-féltő kapzsi szenvedélyek.
 Az én álmom sohse legyen róka!
 Az én tanyám' magassága védje!
 Lelkem madár, tág egek lakója,
 noha mindig visszajár fészkebe.

Európa

Röpülj, lelkem, röpdül túl hazámat!
 Hogy röpdültem egykor! Tornycok szálltak,
 Montblanc sülyedt, narancsfák kínáltak,
 láttam népet, mordat és vidámat:
 így találtam nagyobbik hazámat.
 Rómát fiús tisztelettel jártam,
 mintha őseim városa volna
 és Avignon nevetett, mint Tolna,
 vígan fürdött egyazon sugárban
 és egy lélek font be néptől-népig
 messze földrészt eleven hálóba:
 egy lélek, egy ország végtül-végig
 magát-tépő hazám: Európa.

A glóbus

Röpülj, lelkem, tágítsd még hazámat!
 Mily kicsiny a Föld! Mily csöpp melegség
 fészke a zord Űrben! Bús kerektség!
 Szigete a tér Robinsonának!
 Óh röpdül át kis csillagházamat
 s míg e hibbant Robinsonok bambán
 ölik egymást, szigetük felejtik
 és sohasem ér szemük a partig:
 te a végső szirt fölé suhanván
 a villanyos messzeségbe kémelj,
 tán egy ismeretlen sugarat hoz,
 amely úgy jön, dallal és reménnyel,
 mint dús hajó vén Robinsonokhoz.

Epilóg

Mégis, lelkem, szeressed hazámat!
 Nem neked való az űr hidegje!
 Itt a glóbus, a meleg szigetke
 s lélekágya szent Európának.
 Soha el nem hagyhatod hazámat;
 útjaidat akármerre bolygod,
 egy országot hordozol magaddal,
 veled jön egy makacs íz, egy halk dal
 viszed, mint a kárhozott a poklot;
 de halálig, mint ki bűn között él,
 várja híven az Éden sugáros
 türelme: úgy vár reád a város
 és a kis ház, melyben megszülettél

MEK Egyesület
 1827 Budapest, Budavári Palota F épület
 Tel: 1-224-3741
 E-mail: info@mek.oszk.hu
 URL: http://mek.oszk.hu/egyesulet

Kapcsolattartó személyek:

A MEK Egyesület elnöke: Monok István (MTA Könyvtár és Információs Központ, főigazgató)
 1051 Budapest V. ker., Arany János u. 1, 406. szoba
 Telefon: 1/411-6302
 Fax: 1/331-6954
 E-mail: monok.istvan@konyvtar.mta.hu

Ügyvezető elnök: Moldován István (OSZK – E-könyvtári Szolgáltatások Osztály, osztályvezető)
 1827 Budapest, Budavári Palota F. épület. 315. szoba
 Telefon: 1/2243-846
 Mobil: 20/400-8872
 Fax: 1/202-0804
 E-mail: moldovan@mek.oszk.hu

GÁBOR LÁSZLÓ VASKI CIWM, CFP, BMUS

Senior Financial Consultant
 INVESTORS GROUP FINANCIAL SERVICES INC.

Since 1991, Gábor with his team at Investors Group, has been assisting clients in achieving their financial goals.

He has combined his personal *knowledge* and *experience* with the *research* of *Investors Group professionals* for the sole objective of *providing clients* the *clarity* and *confidence* to *achieve* their *financial goals*.

With his *team*, he helps *clients save tax, build* and *preserve wealth* for *themselves* and *future generations*.

TEAM VASKI
 Guiding Your Financial Future

“A Magyar Közösség Lelkes Támogatói”

600-390 Brant Street • Burlington, ON, L7R 4J4
 1-888-467-8844, ext. 271 • gabor.vaski@investorsgroup.com

Factory and Outlet
Sunday-Monday
Closed
Tuesday-Friday
8 AM to 6 PM
Saturday
8 AM to 3 PM

Mississauga, ON,
L4X 2G1
(905) 624-9311
(905) 624-9910

MAGYAR NAPLÓ

**Az egyetlen szépirodalmi folyóirat
a DIGITALSTAND-on!**

A Magyar Napló elektronikus formája már a www.digitalstand.hu webáruházban is elérhető!
A digitális folyóirat tartalma teljes egészében megegyezik a hagyományos lapszámokéval.

Digitális lapszám vásárlása: 390 Ft

Digitális előfizetés

12 hónapra: 3960 Ft (12 lapszám, egy lapszám ára: 330 Ft)

6 hónapra: 1980 Ft (6 lapszám, egy lapszám ára: 330 Ft)

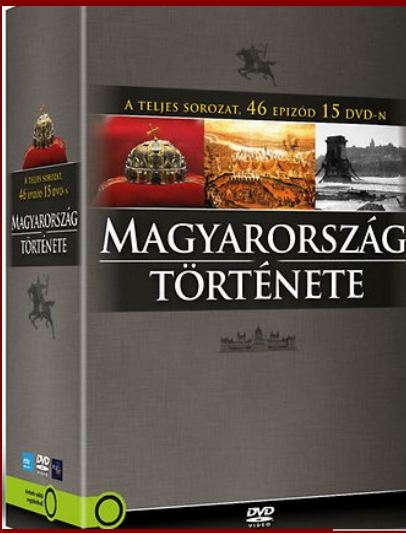
3 hónapra: 990 Ft (3 lapszám, egy lapszám ára: 330 Ft)

(Az árak az Áfá-t tartalmazzák.)

Fedezze fel a digitális újságolvasás előnyeit! Ha a Digitalstandot választja, a Magyar Napló mindig Önnél lesz, ráadásul kedvezőbb áron, mint korábban bármikor!

LAPUNK MEGJELEN-
ÉSÉT
TÁMOGATJÁK:

300 ST. CLAIR AVE. W. SUITE 103
TORONTO, ON. M4V 1S4
E-mail: info@pannonia.ca

Tel.: 416 966-5156 Fax: 416 966-5445

**Call me to receive your
FREE will planner.**

Making a planned gift can bring
you and your family tax and
financial benefits.

For more information contact Kate at:
kturoczi@ospca.on.ca
1 (888) ONT-SPCA ext 324
Charitable Business # 88969-1044-RR0002
ontariospca.ca